

Hoezo, slachtoffer?

Barbara van de Pol
Christelijke Hogeschool Windesheim
Maatschappelijk Werk en Dienstverlening
Mei 2002

Hoezo, slachtoffer?

Een scriptie over de functie van het algemeen maatschappelijk werk,
in de hulpverlening aan seksueel misbruikte mannen.

Barbara van de Pol
Mei 2002

Christelijke Hogeschool Windesheim
Faculteit Mens en Maatschappij
Maatschappelijk Werk en Dienstverlening

Begeleider: Jan Willem Bruins

Voorwoord

Wat een goed gevoel om eindelijk mijn scriptie in handen te hebben. Ik heb hier hard, maar ook met heel veel plezier aan gewerkt. Ik heb veel geleerd over het onderwerp, maar ook persoonlijk en professioneel heb ik veel geleerd tijdens het maken van deze scriptie. Mijn nieuwsgierigheid naar dit onderwerp is grotendeels bevredigd en ik ben tevreden over het uiteindelijke resultaat.

Dit was echter niet mogelijk geweest zonder de medewerking van een aantal mensen, die ik bij deze wil bedanken.

Mijn collega's bij de Stichting Thuiszorg Oost Veluwe: "Bedankt voor jullie steun en voor jullie vertrouwen."

Stagebegeleidster Marijke van Duijn: "Dank je wel voor je aansporingen en het advies om op tijd met mijn scriptie te beginnen. Dankzij het vele voorwerk dat ik door jouw aansporingen heb verricht heb ik deze scriptie af gekregen."

Medewerkers van TransAct die bereidt waren mij hun ervaringen te vertellen. Kennis over te dragen en te inspireren: "Bedankt!"

"André Lubbers, medewerker van het Fiom in Eindhoven, bedankt voor je openhartige interview en de materialen."

En ook Ruud Pruijssers, oprichter van de internetpagina <http://www.lotgenoten-incest-slachtoffers.nl> "bedankt voor je medewerking, jouw internetpagina is voor mij de pagina die het best toegankelijk is voor slachtoffers. Jouw pagina heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan het tot stand komen van deze scriptie."

Jan Willem, bedankt voor je kritische noten, die keren dat ik bij je kwam. "Bedankt voor de begeleiding."

Diegenen die mij hebben geholpen mijn scriptie zo goed mogelijk te formuleren: "Bedankt voor de keren dat jullie mijn scriptie hebben doorgelezen, het geduld wat jullie hebben opgebracht en de spelfouten die jullie hebben ontdekt."

Tenslotten, maar zeker niet het minst wil ik alle mannen bedanken die hun verhaal aan mij wilden vertellen: "Bedankt voor jullie mening en kanttekeningen."

Ik hoop dat iedereen dit verslag met welgemeende interesse en plezier zal lezen.

Wezep, mei 2002
Barbara

Inhoudsopgave

INHOUDSOPGAVE	1
INLEIDING	2
1. SEKSUEEL MISBRUIK	4
<u>1.1</u> INLEIDING	4
<u>1.2</u> ONDERZOEK NAAR SEKSUEEL MISBRUIK VAN JONGENS IN HET VERLEDEN	4
<u>1.3</u> AARD VAN HET MISBRUIK	6
<u>1.4</u> GEVOLGEN VAN HET MISBRUIK	7
<u>1.5</u> SLACHTOFFERSCHAP EN MANNELIJKHEID	9
2. SIGNALLEN VAN SEKSUEEL MISBRUIK	11
<u>2.1</u> INLEIDING	11
<u>2.2</u> GEDRAGSSIGNALLEN	11
<u>2.3</u> MISBRUIK EN ONZEKERHEID SEKSUELE IDENTITEIT	12
<u>2.4</u> FLINKHEIDBEELD	13
<u>2.5</u> OVERLEVINGSMECHANISMEN	14
<u>2.6</u> LICHAMELIJKE SIGNALLEN	15
<u>2.7</u> GEZINSSIGNALLEN	16
<u>2.8</u> CONCLUSIE	17
3. HULPVERLENEN AAN MANNELIJKE SLACHTOFFERS VAN SEKSUEEL GEWELD	18
<u>3.1</u> INLEIDING	18
<u>3.2</u> PSYCHOSOCIALE HULPVERLENING	18
<u>3.3</u> PSYCHOTHERAPIE	19
<u>3.4</u> PSYCHOSOCIALE HULPVERLENING OF PSYCHOTHERAPIE	21
<u>3.4.1</u> <i>trauma als gevolg van seksueel misbruik</i>	22
<u>3.5</u> TAKEN VAN HET ALGEMEEN MAATSCHAPPELIJK WERK	23
<u>3.5.1</u> <i>taken van het algemeen maatschappelijk werk en hulpverlening aan seksueel misbruikte mannen</i>	24
<u>3.6</u> BASISHOUDING HULPVERLENER	25
<u>3.6.1</u> <i>een mannelijke of vrouwelijke hulpverlener</i>	26
<u>3.7</u> UITGANGSPUNTEN HULPVERLENING	27
<u>3.8</u> HULPVERLENINGSMETHODEN	29
<u>3.8.1</u> <i>psychotherapie</i>	29
<u>3.8.2</u> <i>zelfhulp</i>	29
<u>3.8.3</u> <i>groepswork</i>	30
<u>3.8.4</u> <i>hypnotherapie</i>	30
<u>3.8.5</u> <i>lichaamsgerichte therapie</i>	30
<u>3.8.6</u> <i>hulpverleningsinstanties</i>	31
<u>3.9</u> CONCLUSIE	32
4. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	33
<u>4.1</u> CONCLUSIES	33
<u>4.2</u> AANBEVELINGEN	34
<u>4.2.1</u> <i>aanbevelingen voor het algemeen maatschappelijk werk</i>	35
NAWOORD	36
LITERATUURLIJST	37
NOTENLIJST	40
BIJLAGE I: interviews met hulpverleners	41
BIJLAGE II: de verhalen van de mannen	43

Inleiding

Aan het eind van mijn derde studiejaar was ik al aan het zoeken naar een onderwerp voor mijn afstudeerscriptie. Ik had nog geen idee waarover ik zou willen schrijven. Dat het een onderwerp moest zijn waar nog niet zoveel over bekend was, stond voor mij al wel vast. Dit had vooral te maken met het feit dat ik vind dat de hulpverlening veel blinde vlekken heeft en er veel doelgroepen zijn die te weinig aandacht krijgen. Vanwege het feit dat ik mijn jaarstage bij het Algemeen Maatschappelijk Werk in Heerde bij de Stichting Thuiszorg Oost Veluwe (waar ik nu nog steeds werk) heb gelopen, wilde ik een onderwerp kiezen waarmee ik vanuit mijn stage bekend was.

Het Algemeen Maatschappelijk Werk is toegankelijk voor iedereen met elke vraag. Dat maakt dat je te maken krijgt met veel verschillende aspecten van hulpverlening. Tijdens mijn stage heb ik mij erover verbaasd hoeveel hulpvragen wij binnen kregen als het gevolg van seksueel misbruik. In de meeste situaties ging het om vrouwen. Een enkele keer meldde er zich een man aan met problemen als gevolg van seksueel misbruik.

In de laatste maanden van mijn stage kreeg ik te maken met een jongen van 22 jaar. In eerste instantie was zijn hulpvraag ondersteuning bij de verwerking van de scheiding van zijn ouders. Pas later kwam het seksueel misbruik ter sprake. Ik was verrast door zijn onthulling van het seksueel misbruik. En ik kon er geen woorden aan geven. Hij was heel duidelijk in zijn wensen. Hij wilde het misbruik vergeten, hij wilde niet doorverwezen worden, want het Riagg kon hem toch niet helpen! Die hadden dat al eens geprobeerd en dat was niet goed bevallen. Hij vertrouwde mij en wilde dat ik hem ging begeleiden. Na overleg met mijn stagebegeleidster en het team hebben we besloten dat ik dit, met ruggesteun van het team op zou pakken. Dat was immers zijn wens! Achteraf bekeken had ik te weinig kennis en vaardigheden om deze jongen te bieden wat hij nodig had. Dat heeft geresulteerd in het afhaken van zijn kant. Hij is niet meer teruggekeerd in de hulpverlening.

Na deze ervaring heb ik besloten dat ik meer wilde weten over seksueel misbruik van jongens en mannen. Tijdens de hulpverlening had ik al naar informatie gezocht, maar erg weinig kunnen vinden. Ook mijn collega's konden mij niet de informatie geven die ik nodig had. En zeker toen er zich bij ons meer mannen met deze hulpvraag aanmeldden heb ik besloten mijn scriptie over dit onderwerp te gaan schrijven. Ik merkte dat ik niet wist wat ik met deze hulpvraag aanmoest en toen ook mijn collega's mij daar niet in konden steunen kwam ik tot de volgende probleemstelling:

“Welke functie heeft het Algemeen Maatschappelijk Werk in de hulpverlening aan mannen van 21-50 jaar die op de leeftijd van 0-16 jaar seksueel misbruikt zijn.”

Ik heb ervoor gekozen om de literatuur waar mogelijk te ondersteunen met citaten van seksueel misbruikte mannen en met citaten van hulpverleners zoals ik die ben tegengekomen tijdens mijn stage en zoals ik deze heb gehoord in de interviews die ik heb afgenomen van mannen en hulpverleners. Om privacy redenen noem ik vrijwel geen namen en de namen in de citaten die ik noem zijn fictief.

In de bijlagen zijn de verslagen te vinden die ik heb gemaakt, naar aanleiding van de gesprekken die ik heb gehad met 12 slachtoffers en 5 hulpverleners.

In hoofdstuk 1 houd ik me voornamelijk bezig met begripsbepaling. De definiëring aard en de gevolgen van seksueel misbruik komen in dit hoofdstuk aan de orde. In hoofdstuk 2 ga ik in op de signalen van seksueel misbruik bij mannen. Hoofdstuk 3 geeft een beschrijving van hulpverlening aan seksueel misbruikte mannen en in hoofdstuk 4 trek ik mijn conclusies over de functie van het Algemeen Maatschappelijk Werk in de hulpverlening aan seksueel misbruikte mannen.

Ik ben me ervan bewust dat deze scriptie zijn beperkingen heeft. Het gebied is veelomvattend en ik heb keuzes moeten maken met de beschrijving van mijn onderwerp. Toch denk ik dat deze scriptie van belang kan zijn voor de hulpverlening aan seksueel misbruikte mannen.

1. Seksueel misbruik

1.1. Definiëring van seksueel misbruik

Alle verschillende boeken die ik gelezen heb met betrekking tot dit onderwerp, werken met een andere definitie. Ik zal hiervan twee voorbeelden geven. In het boek “Er zijn geen namen voor” geschreven door Jos van den Broek wordt uitgegaan van de definitie van N. Draijer:

Er is sprake van seksueel misbruik “als de seksuele contacten tegen de zin van het kind plaats vinden, of als deze contacten als gevolg van emotionele druk, vanzelfsprekend overwicht of dwang van de dader niet kan weigeren. Ook moet er sprake zijn van lichamelijk contact”

De omschrijving die mij meer aanspreekt omdat hij een aantal belangrijke dingen duidelijk maakt die in de definitie van Draijer niet zo duidelijk naar voren komen is de volgende:

Seksuele contact(en) van een persoon (of meerdere personen) met een jongen onder de 16 jaar, die plaatsvinden tegen zijn zin of waarbij de jongen het gevoel heeft (of achteraf heeft gehad) de seksuele contacten niet te kunnen weigeren en die als negatief en onvrijwillig worden benoemd. Deze omschrijving heeft betrekking op misbruik door verwanten binnen het gezin of familie en op misbruik door anderen buiten de familie.

Deze definitie is specifiek gericht op jongens en maakt hem daarom ook bruikbaar voor mijn scriptie. Ik heb deze definitie overgenomen uit de brochure uit de schaduw, uitgegeven door de Stichting Ambulante Fiom. De dingen die deze definitie duidelijk maakt zijn:

- Het gaat om jongens tot 16 jaar;
- Het gaat om seksuele contacten die als negatief en onvrijwillig worden benoemd;
- Het gaat om zowel misbruik door verwanten als om misbruik door onbekenden;

1.2. Onderzoek naar seksueel misbruik van jongens in het verleden

Vermoedelijk wordt ongeveer 1 op de 20 mannen in zijn jeugd seksueel misbruikt. Waarschijnlijk zijn er in Nederland 375.000 volwassen mannen die als kind seksueel misbruikt werden.¹ Je kunt niet zomaar alle gegevens van de verschillende onderzoeken vergelijken, omdat er grote verschillen zijn in de grote van de onderzochte groepen. In deze paragraaf zal ik de uitkomsten van verschillende onderzoeken vergelijken, maar het is van belang dat we voorzichtig zijn met het trekken van conclusies op basis van de gegevens die op dit moment beschikbaar zijn. In Nederland zijn de volgende onderzoeken gehouden en gepubliceerd naar het aantal jongens dat seksueel misbruikt wordt, na 1994 zijn er maar weinig publicaties geweest rondom dit onderwerp. Vandaar dat de gegevens soms wat verouderd zijn:

- 1982: Onderzoek van Wolters onder een groep slachtoffers van seksueel misbruik; 20% was van het mannelijke geslacht.
- 1985: Literatuuronderzoek van Draijer naar incest; 1,5% van de slachtoffers is een jongen
- 1989: Verslag van Buro's Vertrouwensartsen: aantal gevallen van seksueel misbruik onder meldingen van kindermishandeling is gestegen van 15% in 1985 naar 20% in 1988. Van de groep seksueel misbruikte kinderen is 13% jongen.
- 1994: Bureau Vertrouwensartsen: 26% van de meldingen van seksueel misbruik ging om jongens, daarvan was 78% tussen de 6 en 18 jaar oud, 22% was jonger dan 6 jaar.

In de Verenigde Staten is relatief veel onderzoek gedaan naar seksueel misbruik van jongens. De Nederlandse literatuur omtrent dit onderwerp is veelal gebaseerd op deze onderzoeken. Het lijkt mij daarom zinvol om een aantal Amerikaanse onderzoeken te noemen. De onderstaande gegevens heb ik overgenomen uit het boek van Jim Hopper *Sexual Abuse of Males*. Een samenvatting hiervan is te vinden op internet: <http://www.jimhopper.com>

In de Verenigde Staten variëren de uitkomsten van de onderzoeken van 4,8% tot 28%. De laagste uitkomst van 4,8% is afkomstig van een studie van Fritz, Stoll en Wagner uit 1981 waaraan 412 studenten hebben deelgenomen via een enquête. In 1987 hebben Risin en Koss een vergelijkbaar, maar dan landelijk, onderzoek onder 2.972 mannelijke studenten uitgevoerd. De conclusie van dit onderzoek was dat 7,3% van de jongens voor hun 14^e jaar ervaringen hadden met ongewenste seksuele handelingen. Geen enkele vraag in dit onderzoek omvatte echter het woord misbruik. Het gaat dus om negatieve ervaringen. In 1979 heeft Finkelhor een vergelijkbare lijst gebruikt in een studie onder 266 mannelijke studenten. Hij concludeerde dat 8,3% negatieve seksuele ervaringen had. Hij rekent hierbij ook de ervaringen waar geen sprake is geweest van aanraking. Hogere percentages van 20 tot 24% zijn afkomstig uit onderzoeken van Fromuth en Burkhart's uit 1987. Zij hebben een onderzoek gedaan onder studenten op twee verschillende scholen. Zij hebben het effect op twee verschillende definities van seksueel misbruik in percentage's vergeleken. De hoogste aantallen kwamen van de meest brede definitie namelijk die van Finkelhor die ook het niet aanraken, maar gedwongen kijken meerekent. Onderzoek onder studenten is ook uitgevoerd door David Lisak en Luster in 1994 en door Lisak, Hopper en Song in 1996. De resultaten van dit onderzoek waren dat 17% van de mannen voor hun 14^e seksueel misbruik ervaringen hadden en meer dan 25% wanneer vormen waarbij geen lichamelijk contact is geweest meegerekend worden. Een hiermee te vergelijken onderzoek is uitgevoerd door Collings in 1995. Hij stelt dat 29% van de 284 mannelijke studenten seksueel misbruikt waren. 20% daarvan kenmerkte het misbruik als niet lichamelijk, 6% voelde zich lichamelijk en geestelijk misbruikt.

Dit zijn allemaal onderzoeken onder studenten. Maar er zijn in de Verenigde Staten ook onderzoeken geweest in bepaalde gemeenschappen. Kercher en McShane hebben in 1984 een onderzoek gehouden onder Texaanse chauffeurs. Dit onderzoek bevatte maar één vraag waarin ook het woord misbruik werd genoemd. Zij kwamen uit op een percentage van 3%. Gezien hun methode is deze uitkomst niet vreemd. Twee telefonische enquêtetudies van Murphy in 1987 en 1989 demonstreren ook dat een enkele vraag waarin ook het woord misbruik verwerkt is andere uitslagen geeft dan studies waarin omschrijvingen worden gegeven van ongewenste handelingen. In de studie van 1987 waar maar één vraag werd gesteld kwam een percentage van 2,8% onder 257 mannen van seksueel misbruik naar voren, terwijl in de volgende studie, waarin meerdere vragen werden gesteld, 11% van 777 mannen in hun jeugd ongewenste seksuele ervaringen hebben gehad. Bagley, Wood en Young hebben in 1994 een onderzoek gehouden onder mannen van 18 tot 27 jaar in de Canadese stad Calgary. Zij hebben eerst telefonisch contact gezocht met de mannen en later hebben ze een anonieme enquête laten invullen. Zij vroegen naar ongewenste ervaringen voor het 17^e levensjaar. Zij kwamen uit op een percentage van 15.5% en 6.9% van de ondervraagde mannen gaf aan dat zij meerde malen met seksueel misbruik te maken hadden gehad. Finkelhor heeft in 1990 een regionaal telefonisch onderzoek gedaan in L.A. Het resultaat van dit onderzoek kwam uit op 16%.

In tegenstelling tot vrouwen hebben de gepubliceerde face-to-face onderzoeken bij mannen procentueel gezien erg lage resultaten; waarschijnlijk heeft dit ermee te maken dat mannen

niet graag als slachtoffer gezien willen worden. Voorbeelden van face-to-face onderzoeken zijn: Finkelhor (1984) 6%, Siegel en collega's (1987) 3.8%, Baker en Duncan (1985) 8%.

Ik heb nu de onderzoeken naar seksueel misbruik van mannen in Nederland en de Verenigde Staten genoemd. Ik heb gekozen voor de Verenigde Staten omdat daar veruit de meeste onderzoeken gepubliceerd zijn. Andere landen, die dichterbij ons in de buurt zijn als Duitsland, Engeland en Frankrijk hebben ook onderzoeken gepubliceerd, maar dat is minimaal. De resultaten hiervan zijn te vergelijken met de Nederlandse resultaten. Boeken die hier meer over schrijven zijn: *Verlorene Kindheid: Jungen als Opfer sexueller Gewalt* door Nele, Irmgard Schmiedeskamp-Bohler en *Male sexual abuse: a trilogy of intervention strategies* door John C. Gonsiorek.

Ik heb nu alleen de onderzoeken genoemd die aantallen aangeven omdat hiervan de meeste gegevens zijn.

1.3. Aard van het misbruik

Het is een feit dat seksueel misbruik van jongens bestaat. Maar hoewel we inmiddels weten dat er een behoorlijk aantal mannen in hun kindertijd seksueel misbruikt is moet er wel gezegd worden dat elke misbruik situatie een unieke situatie is, ondanks dat er veel overeenkomsten in situaties en gevolgen zijn. Feit is daarom dat seksueel misbruik voor elke man weer anders is. Anders in wat er gebeurde. Anders in de betekenis die iemand eraan geeft.ⁱ

De manier van misbruiken speelt een belangrijke rol in de gevolgen die een man aan het misbruik kan ondervinden. Als je kijkt naar het beoordelen van seksueel misbruik zijn twee zaken erg belangrijk: het gaat niet alleen om openlijke maar ook om verholde vormen van misbruik en het gaat om de intentie van de pleger, hij of zij is gericht op de eigen seksuele bevrediging.ⁱⁱ

Om een beter beeld te kunnen vormen van de verschillende vormen van misbruik zal ik hieronder een aantal voorbeelden geven:

- Het dwingen tot anaal of vaginaal contact en het dwingen tot pijpen van de pleger of zich laten pijpen;
- Het "spelen" met de geslachtsdelen door de pleger, de jongen tegen zich aandrukken of wrijven; het naakt fotograferen of op video opnemen, de jongen daarmee chanteren en zo opnieuw seksueel contact afdwingen;
- Het op onverwachte tijden en plaatsen exhibitioneren (het laten zien van geslachtsdelen) van de pleger tegenover de jongen en hem te vragen bij het helpen aan- en/ of uitkleden;
- De jongen verplichten te kijken naar geslachtsgemeenschap en daarbij "lesgeven" in seksualiteit;
- Het tonen van (kinder)pornografie met het doel dat normaal te laten lijken om de jongen te verleiden tot seksueel contact;
- Het aanzetten van kinderen tot onderling seksueel contact waarbij de pleger toekijkt of masturbeert;
- Het baden en douchen met een jongen onder het mom van opvoedkundige motieven waarbij de penis van de jongen gewassen wordt of gecontroleerd wordt of de penis kan groeien en stijf kan worden;

- Het gezamenlijk baden en betreden van de badkamer of de slaapkamer als de jongen duidelijk te kennen geeft daar geen prijs op te stellen;
- Het voortdurend voeden van de jongen met verhalen over seks en seksualiteit met de bedoeling hem te prikkelen of te verleiden.

Bij veel van deze vormen van misbruik gaat het niet alleen om het aanraken van de jongen door de pleger, maar ook om het voor de jongen verplichten om de dader aan te raken.ⁱⁱⁱ

Het lijkt erop dat er verschillen zijn te benoemen tussen het seksueel misbruik van jongens en meisjes. Zo stellen Pierce en Pierce (1985) dat jongens tijdens het seksueel misbruik minder gestreeld worden dan meisjes. Johnson en Shrier (1985) en Friedrich en Luecke (1988) zeggen dat het misbruik van jongens meer genitaal gericht is.^{iv}

Abel stelt dat 62% van het seksueel misbruik bij jongens om aanrakingsdilecten, orale en anale seks gaat. Als je dit vergelijkt met meisjes zegt hij dat het in die groep om 38% gaat. Er is ook gebleken dat jongens vaker dan meisjes slachtoffer worden van extreme (bizarre) vormen van seks.^v

Ook over de leeftijd waarop het seksueel misbruik van jongens plaatsvindt zijn verschillende cijfers bekend. Zo zegt Finkelhor (1984) dat het misbruik op elke leeftijd plaats kan vinden. Russel (1984) zegt dat jongens meestal ouder zijn dan meisjes als het seksueel misbruik begint. De gemiddelde leeftijd waarop het seksueel misbruik begint ligt volgens Pierce en Pierce (1985) rond het zevende jaar, terwijl Reinhardt (1987) stelt dat dit rond het vierde levensjaar is. Door deze verschillen is het antwoord op de vraag op welke leeftijd jongens het grootste risico lopen niet stellig te beantwoorden. Dit heeft er onder andere mee te maken dat mannen vaak pas op latere leeftijd erkennen dat zij seksueel misbruikt zijn. Een precies tijdstip waarop het misbruik is begonnen is dan moeilijker te bepalen.^{vi}

Tot nu toe lijkt het erop dat jongens eerder buitenshuis het risico lopen seksueel misbruikt te worden dan meisjes. Maar Finkelhor (1984) maakt aan de hand van onderzoek duidelijk dat jongens ook thuis misbruikt worden. Groth (1979) en Porter (1986) zijn het met elkaar eens dat jongens vaker dan meisjes buitenshuis seksueel misbruikt worden.^{vii} Het gaat daarbij om allerlei verschillende plaatsen van de burens tot aan de sportclub.

1.4 Gevolgen van het misbruik

Bij het beschrijven van de gevolgen van seksueel misbruik bij jongens is het een probleem dat daar weinig specifieke informatie over te vinden is. In veel studies worden er nauwelijks of geen verschillen aangegeven tussen jongens en meisjes. Maar er is wel degelijk een verschil in de gevolgen voor jongens en meisjes die seksueel misbruikt zijn. Dit verschil komt met name voort uit de wijze waarop zij zich proberen te herstellen van de verwarring die bij het misbruik ontstaat. Deze verwarring hangt samen met de manier waarop jongens worden gesocialiseerd in onze samenleving en daarbij zijn drie gebieden erg belangrijk:^{viii}

- *Macht en controle*; jongens steken veel tijd en energie in het ontkennen en minimaliseren van het seksueel misbruik om hun eigen manbeeld overeind te houden.
- *Seksualiteit en seksuele oriëntatie*; bij seksueel misbruik is het onderscheid tussen seksualiteit en intimiteit onduidelijk. Dat kan tot gevolg hebben dat relaties met mensen worden geseksualiseerd of dat ze op een dwangmatige manier in seksuele relaties worden omgezet.

- *Het hanteren van relaties*; omdat menselijke relaties voor het slachtoffer vaak gebruikssituaties waren, heeft hij een volkomen verkeerd beeld gekregen van de manier waarop mensen sociale relaties leggen. In feite heeft het slachtoffer geen normale sociale vaardigheden geleerd.

Sietske Dijkstra heeft een wetenschappelijk gefundeerd onderzoek gedaan, waarin dieper en gedetailleerd wordt ingegaan op hoe jongens seksueel misbruik beleven, welke gevolgen dit voor hen heeft en hoe zij hun ervaringen verwerken. De uitkomsten van dit onderzoek beschrijft zij in het boek bij stukjes en beetjes. Omdat de gevolgen van het misbruik die zij beschrijft uit dit onderzoek in tegenstelling tot andere publicaties, specifiek gericht is op de gevolgen voor jongens zal ik een groot deel van deze uitkomsten benoemen.

Vanuit dit onderzoek wil ik onderscheid maken tussen de gevolgen die optreden tijdens de kindertijd/ jeugd en gevolgen die op latere leeftijd (nog) van invloed zijn:

Gevolgen tijdens kindertijd/ jeugd

- Mannen zijn als kind in een toenemend en versterkt isolement beland;
- Als jongen vooral teruggetrokken in hun eigen wereld en gedeprimeerd;
- Of daarentegen juist agressief of baldadig;
- Een vrij plotselinge gedragsverandering.

Gevolgen die op latere leeftijd (nog) van invloed zijn

- Een verminderd en fragiel gevoel van eigenwaarde;
- Twijfels over hun recht om te bestaan;
- Moeite (gehad) om voor zichzelf op te komen;
- Extra gevoelig voor stress en macht(sverschil);
- Ernstige neerslachtigheid;
- Nachtmerries, angsten, eetproblemen, gedachten over zelfmoord of zelfverwondend gedrag;
- Fysieke en/ of psycho somatische klachten zoals hoge spierspanning, rug en nekklachten en hoofdpijn;
- Negatieve perceptie over het eigen lichaam;
- Angst voor aanraking;
- Verwardheid over eigen seksuele oriëntatie;
- Vermijden van intimiteit en seksualiteit of juist dwangmatige vormen van seks;
- Emoties en herinneringen aan de negatieve seksuele ervaring lange tijd blokkeren;
- Zichzelf verantwoordelijk stellen.

Ik vind het belangrijk dat het duidelijk is dat niet al deze gevolgen bij alle mannen met een seksueel misbruik ervaring aanwezig (hoeven) zijn. Een belangrijk punt wat ik niet in dit rijtje heb gezet is de reactie die nog al eens specifiek bij jongens wordt genoemd, namelijk dat ze zelf over gaan tot het plegen van seksuele delicten. Het is een feit dat een aantal van de mannelijke slachtoffers een daderrol aanneemt. Hier is tot nu toe nog geen gefundeerd onderzoek naar gedaan dus het is voor mij ook moeilijk om daar verder op in te gaan.

Nu ik ouder ben, zegt iedereen dat ik uiterlijk sprekend op mijn vader lijkt. Dat is ook zo, maar ik ben geen vader geworden. Ik ben altijd bang geweest dat ik niet alleen uiterlijk op hem zou lijken en hetzelfde ging doen als hij vroeger met mij deed.

1.5 Slachtofferschap en mannelijkheid

Dat mannen ook slachtoffer kunnen zijn wordt door zowel de maatschappij als de mannen zelf vaak ontkend. Er lijkt een nog groter taboe op te rusten dan bij vrouwen en meisjes, waardoor het nog langer duurt voordat ze met hun negatieve seksuele ervaringen naar buiten treden.^{ix} De verklaring die hier veelal aan gegeven wordt is dat slachtofferschap in tegenspraak is met de culturele verwachtingen van jongens. De belemmeringen die daarmee te maken hebben worden vaak samengevat in mannelijkheids coderingen.

Bart vertelde mij in een gesprek het volgende: “mensen verwachtten dingen van mij. Dingen die ik als man behoort te doen. Ik geloofde dat zelf ook. Nu weet ik dat ik niet altijd beter hoeft te zijn als een ander. Maar sommige dingen horen er nu eenmaal bij als je man bent. Ik ga heus niet aan de grote klok hangen wat er met mij gebeurd is; wat zullen ze wel niet van me denken?”

De verschillende mannelijkheids coderingen zijn:^x

- Intimiteit beleef ik via seksualiteit;
- Het belangrijkste in mijn leven is een betaalde baan;
- Ik moet beter, sneller en sterker zijn dan andere mannen;
- Als man ben ik iets, hoor ik erbij zodra ik iets doe dat tastbaar of zichtbaar is;
- Vrouwen zijn er om mij te verzorgen; ik moet hen beschermen en voor hen zorgen;
- Ik laat me door niets en niemand meeslepen! Diepere gevoelens houd ik van me af;
- Ik denk alvorens ik wat doe;
- Als ik aan het woord ben, iets zeg, dan ben ik belangrijk.

Deze visie op mannen speelt zowel bij de man zelf als bij de maatschappij en werken het sterkst bij jongens in de puberteit. Al deze coderingen werken sanctionerend. Ze vergroten de kans dat de ervaring met het seksueel misbruik wordt weggeduwd, het zwijgen wordt verlengd en de verwerking stagneert en wordt bemoeilijkt.^{xi} In geval van seksueel misbruik lijken slachtofferschap en mannelijkheid moeilijk met elkaar verbonden te kunnen worden. Zodra een man erkent of onderkent dat hij slachtoffer was, is dat een bedreiging voor de mannelijkheid. Hij pleegt daarmee een aanslag op zijn mannelijke identiteit. Daarom plaatsen mannen hun slachtofferschap maar liever naar de achtergrond. Maar om erkenning te krijgen moet je spreken over je misbruik ervaringen en laten zien hoe slecht je eraan toe bent. De beelden van mannelijkheid komen niet overeen met het praten over aangedaan verdriet, aangedaan pijn. Een “echte” man houdt diepere gevoelens toch van zich af? Bovendien wordt er van een man verwacht dat ze zelfstandig zijn en controle hebben. Jongens horen niet kwetsbaar te zijn. “Echte mannen” zouden daarom geen slachtoffer kunnen worden, zij kunnen zich volgens de bestaande normen immers verweren. De gevoelens van schuld en medeplichtigheid die jongens vaak hebben over het seksueel misbruik, hebben meestal de functie om de ervaring slachtoffer te zijn te erkennen. De maatschappelijke normering over hoe mannen (horen te) zijn laat geen ruimte toe om een traumatische gebeurtenis te erkennen.^{xii}

Als gevolg van deze mannelijkheids coderingen, benoemen en interpreteren mannen en vrouwen hun ervaringen met seksueel misbruik verschillend. Bij de Kindertelefoon Groningen is in 1990 een onderzoek gedaan door onder andere Frijling waaruit blijkt dat meisjes die misbruikt worden vertelden: “Mijn vader zit aan me!” Terwijl jongens zeiden: “Ik ga met mijn moeder naar bed!” Jongens lijken meer te praten als een intiatiefnemer. De

mannen benoemen het misbruik en problemen met seks in de interviews die er gepubliceerd zijn over dit onderwerp vaak ook anders en directer dan vrouwen. Vrouwen hebben het veelal over de relationele aspecten als het niet kunnen genieten van vrijen en anderen moeilijk kunnen vertrouwen, terwijl mannen het vooral hebben over de technische handelingen en aspecten van seks zoals veel masturberen of geen erectie kunnen krijgen. Zij geven ook aan dat ze tevreden waren dat ze het misbruik op een rijtje hadden kunnen zetten. Vrouwen vermeldden dat zij vooral blij zijn dat ze hun hart hebben kunnen luchten.^{xiii}

Een ander belangrijk punt dat in verband staat met slachtofferschap en mannelijkheid is het zoeken van steun en hulp. Omdat volgens de maatschappelijke normen mannen zelf de controle dienen te houden en zijn problemen moet kunnen beheersen, zijn mannen vaak op zoek naar informatie om tot een praktische oplossing te komen. Sociale steun is echter van groot belang om de ervaring te kunnen verwerken.

Er zijn aanwijzingen dat mannen die als kind seksueel misbruikt zijn minder steun en hulp ervaren dan meisjes en vrouwen.^{xiv} Dit heeft onder andere te maken met de rol van de media waarin vrouwen meestal als het slachtoffer worden weergegeven en de man als dader. Hierdoor wordt volgens sommige mannen hun bestaan als slachtoffer van seksueel misbruik ontkend.^{xv}

Slachtofferschap en mannelijkheid gaan in onze huidige samenleving met de huidige normen en mannelijkheids coderingen maar moeilijk samen. Toch kunnen we niet ontkennen dat ook jongens seksueel misbruikt worden en dat zij daar ook op latere leeftijd nog problemen van kunnen ondervinden. En daar zijn geen namen voor zoals Jos van den Broek het heeft omschreven.

2. Signalen van seksueel misbruik

2.1 Inleiding

In het vorige hoofdstuk heb ik al het één en ander over de gevolgen van seksueel misbruik geschreven. Een aantal van die gevolgen kunnen ook signalen zijn. Er zijn echter veel meer signalen dan alleen maar de gevolgen. In dit hoofdstuk ga ik verder in op die signalen. Deze signalen zijn belangrijk om hulpverleners te helpen het misbruik te herkennen en bespreekbaar te maken. In het vorige hoofdstuk is al duidelijk geworden dat mannen zelf niet altijd het initiatief hiertoe nemen door onder andere bestaande opvattingen over “echte mannen”. Het is echter niet makkelijk om een signalenlijst op te stellen omdat de signalen per situatie en per man verschillen. Niet alle signalen zullen van toepassing zijn op alle mannen met seksueel misbruik ervaringen. Bovendien is er weinig informatie over signalen die specifiek van toepassing zijn op mannen. Veel onderzoekers hebben zich gericht op vrouwen én mannen en maken in de gevolgen en signalen weinig onderscheid.

2.2 Gedragssignalen

Als mannen zelf niet over het misbruik beginnen is het moeilijk af te leiden of er sprake is geweest van seksueel misbruik. In dat geval kan er behoefte zijn aan een signalenlijst. Sjoerd de Vries heeft een signalenlijst opgesteld, gebaseerd op ervaringen van Amerikaanse hulpverleners. Hij heeft dat op zo een manier geformuleerd dat de terminologie meer aansluit bij de beleving van de cliënt. Deze signalenlijst ziet er als volgt uit:

1. Laag zelfbeeld;
2. Depressies;
3. Gevoelens van anders zijn;
4. Zich geïsoleerd voelen;
5. Zich niet op zijn gemak voelen in sociale situaties;
6. Moeite hebben met het in vertrouwen nemen van andere mannen;
7. Zich onplezierig voelen in intieme relaties;
8. Extreme gevoelens van onzekerheid;
9. Extreme gevoelens van schuld en schaamte;
10. Zelfmoord gedachten;
11. Flashbacks over het misbruik;
12. Moeite hebben met het behouden van vriendschappen met mannen;
13. Familie- en gezinsproblemen;
14. Verwarring over seksuele voorkeur;
15. Problemen met het verkrijgen van intieme relaties;
16. Nachtmerries;
17. Slaapproblemen;
18. Extreme boosheid of woede;
19. Problemen met het behouden van intieme relaties;
20. Dwangmatig seksueel gedrag;
21. Vertrouwensproblemen met vrouwen.

Uit deze lijst en ook uit onderzoeken van Van den Broek (1991), Van Outsum (1992) en Porter (1986) kun je een aantal belangrijke gedragssignalen halen:

- Geseksualiseerd en erotiserend gedrag;
- Angstverschijnselen zoals vluchten bij nabijheid, seks, bloot, mannen, vrouwen en autoriteitsfiguren;
- Angstaanvallen of chronische angst zonder dat duidelijk is waar de man nu precies bang voor is;
- Overdreven machogedrag of overdreven mietjesgedrag;
- Overdreven goede of zeer slechte lichaamsverzorging;
- Impulsieve agressie;
- Concentratiestoornissen;
- Teruggetrokken gedrag;
- Dissociëren;

Teder lichamelijke contact maakt mij onzeker en bang.

2.3 Misbruik en onzekerheid seksuele identiteit

Seksueel misbruik heeft vaak veel invloed op de seksuele ontwikkeling. Het misbruik vindt vaak plaats in, of voorafgaand aan, de leeftijd dat jongens zich bewust worden van hun eigen seksuele gevoelens. Soms brengt het misbruik zoveel angst en verwarring met zich mee dat sommige seksuele handelingen een sterke afkeer oproepen. Het kan gebeuren dat seks altijd een afkeer oproept.

*Mijn seksleven is goed, maar aan orale seks moet ik niet denken. Vroeger **moest** ik dat doen. Bij de gedachte dat ik hetzelfde bij mijn partner doe, word ik misselijk.*

De gehate of verwarrende seksuele handelingen uit het jongensleven blijken zich op volwassen leeftijd vaak nog regelmatig op te dringen. Angst en woede dringen zich onverwacht en ongewild op door een geur, een beweging of een geluid. Veel mannen worstelen met hun seksuele impulsen en ervaren seks als een obsessie. Als een kracht die hen richtingen opstuurt die ze wel maar ook weer niet willen. Een rustig “normaal” groeiproces naar een eigen seksuele identiteit lijkt hen niet gegund, maar wordt verstoord door het seksueel misbruik.^{xvi} Uit vragen die Dimock aan cliënten heeft gesteld blijkt dat veel mannen met seksueel misbruik ervaringen geen plezier beleven aan seks. Ze benoemen vaak dat seks iets is wat ze moeten doen dus als iets wat ze zelf niet willen. Voor mannen is dit vaak erg moeilijk te erkennen. Ook die ervaring kan bij mannen verwardheid veroorzaken. Ben ik wel een echte man?^{xvii}

Ik ben als man maar half want ik heb dubbele gevoelens die ik niet wil hebben.

Nog altijd zijn volgens de tot nu toe beschikbare gegevens de plegers van seksueel misbruik meestal mannen. Ook als jongens het slachtoffer zijn. Meestal gaat het dan om mannen waarmee de jongen een vertrouwensrelatie heeft, tegen wie hij opziet: vader, onderwijzer, pastoor, clubleider, trainer.

De verwachting van bescherming door mannen verdwijnt of wordt geschaad door het misbruik.^{xviii} Op die manier raakt de jongen een bron kwijt om in positieve zin iets van te leren over zijn eigen mannelijke identiteit. Om die reden bestaat de kans dat de jongen zich steeds verder gaat isoleren van andere mannen en jongens. Zo verliest hij directe voorbeelden van wat “mannelijkheid” ook kan zijn.

Ik heb iets speciaals met die man. Hij heeft me veel pijn gedaan, maar ik heb niet alleen maar een hekel aan hem. Ik haatte hem en bewonderde hem. Ik was bang voor hem en ik wilde worden zoals hij was. Ik voel nog steeds iets speciaals voor hem. Alsof hij mijn eerste liefde was.

De verwarring over de eigen mannelijkheid wordt op deze manier alleen maar groter. De onzekerheid die de twijfels over mannelijkheid met zich meebrengt kan ook onzekerheid over seksuele voorkeur zijn. Vragen die een man zichzelf kan stellen zijn: “Ben ik misschien homoseksueel?” Of: “ Ben ik misschien homoseksueel *geworden* door wat er gebeurd is?” Deze verwarring ontstaat niet alleen na misbruik door een man wat veel mensen misschien denken, maar ook na seksueel misbruik door een vrouw omdat er dan seksuele handelingen plaatsvinden door een vrouw terwijl de jongen dat niet als prettig ervaart. Een aantal mannen die in hun kindertijd seksueel misbruikt zijn zoeken geruststelling voor hun onzekerheid: “Het is toch wel goed dat ik homoseksueel ben?” Het is voor een hulpverlener niet altijd verstandig om daar volmondig ja op te antwoorden. Volgens Dimock kan het aannemen van een homoseksuele identiteit ook een overlevingsmechanisme zijn, bijvoorbeeld om niet seksuele contacten met mannen te vermijden of om seksuele intimiteit met vrouwen uit de weg te gaan. Het gaat er in principe niet om of de man homoseksueel is of niet, maar of hij vertrouwen heeft in de seksuele relaties die hij heeft.^{xix}

Mijn leven is hierdoor beïnvloed. Ik heb als man vaak getwijfeld over mijn geaardheid. Dat is ook wat ik het ergste vind. Die gevoelens wil ik niet, maar ik kan ze ook niet onderdrukken.

2.4 Flinkheidsbeeld

Het flinkheidsbeeld komt voort uit de mannelijkheids coderingen zoals ik die in paragraaf 1.5 beschreven heb. Jongens horen niet kwetsbaar te zijn, ze horen flink te zijn. Het flinkheidsbeeld benadrukt autonomie, codeert en limiteert de contacten met seksegenoten.^{xx} Jongens onder elkaar proberen deze flinkheid te tonen en te bevestigen. Het gevaar dat daarin schuil gaat is dat ze het risico lopen een eenzame “held” te worden, die zichzelf nauwelijks intimiteit met een seksegenoot toe kan staan.^{xxi} Deze afzondering van intimiteit ten opzichte van mannen en jongens wordt nog eens versterkt wanneer er sprake is van seksueel misbruik. Een echte jongen knapt immers zijn eigen zaakjes op. Dit flinkheidsbeeld kan flinke gevolgen hebben voor jongens en mannen. Zo kan het betekenen dat ze doordat ze zich groot willen houden er alles aan zullen doen om het misbruik te verbergen.

Over het misbruik praten is voor de meeste mannen in eerste instantie geen optie omdat ze daarmee hun mannelijkheid tekort zullen doen. Maar het kan ook betekenen dat ze zichzelf als medeplichtig zullen bestempelen omdat ze dan in ieder geval het gevoel hebben dat ze de

controle niet hebben verloren. De controle over eigen lijf en gevoel speelt een belangrijke rol bij het flinkheidbeeld.

Ik dacht dat een beetje jongen daartegen moest kunnen. Ik wist niet beter.

Dit flinkheidbeeld beschrijf ik in dit hoofdstuk omdat het het signaleren van seksueel misbruik bij jongens en mannen behoorlijk in de weg kan staan. Ook in de hulpverlening moet er rekening gehouden worden met dit flinkheidbeeld.

2.5 Overlevingsmechanismen

Mensen denken nog vaak dat slachtoffers van seksueel misbruik zich verdedigen door te vluchten, te schreeuwen, te slaan of te vechten. Daarbij wordt vergeten dat kinderen die met seksueel misbruik te maken krijgen meestal helemaal niet zo open reageren. Omdat ze nog zo jong zijn hebben ze helemaal niet de kans gehad deze verzetsmogelijkheden te ontwikkelen. Het is juist eerder zo dat kinderen om aan de gevaren en spanningen te ontsnappen zich liever klein houden. Ze verbergen zich en ontlopen bedreigende personen en situaties. Zich stil houden is een vorm van verzet. Om niet elke keer de vernedering, de hulpeloosheid en de machteloosheid te moeten voelen die gepaard gaan met het misbruik hebben ze een aantal “overlevingsstrategieën” ontwikkeld. In diverse strategieën van jongens om het seksueel misbruik te overleven is een aantal van de traditionele mannelijkheidnormen terug te vinden. Een mannelijk slachtoffer zal zich steeds afvragen waarom juist hij misbruikt is. Hij gaat twijfelen over zijn mannelijkheid. Door het seksueel misbruik raakt de jongen verward over zijn macht en mogelijkheden situaties te kunnen beïnvloeden. Om aan deze gevoelens van machteloosheid te ontsnappen en om te overleven zijn er verschillende rollen die mannelijke slachtoffers zich aan kunnen meten. Bij mannen die seksueel misbruikt zijn, zijn over het algemeen drie overlevingsmechanismen te herkennen.^{xxii}

- De actieve imponerende rol;
- De passieve slachtofferrol;
- De beschermende rol.

De actieve imponerende rol

Om aan het gevoel van het misbruik te ontkomen kunnen jongens hun mannelijkheid op verschillende manieren gaan bewijzen door het vertonen van bijvoorbeeld risicovol gedrag, door druk en overproductief gedrag in werk en sport, voortdurend het hoogste woord voeren, regelmatig overtreden van afspraken en regels en uitproberen hoever hij daar in kan gaan, intimiderend optreden, veel energie steken in het overtuigen van anderen dat hij geen homo is, anderen kleineren, stil en dreigend aanwezig zijn, gewelddadig en seksueel gewelddadig optreden.

Omdat jongens en mannen geleerd wordt agressie en geweld als vanzelfsprekend te ondergaan en toe te passen, reageren mannelijke slachtoffers regelmatig hun machteloosheid en woede naar buiten af.

De passieve en slachtofferrol

Door het seksueel misbruik kan een jongen zich zo machteloos voelen dat hij denkt dat voor jongens en mannen maar twee rollen bestaan, namelijk die van slachtoffer en van pleger. Hij weet hoe het is om slachtoffer te zijn en besluit daarom bewust of onbewust anderen niet te misbruiken. Het uitoefenen van macht staat voor hem gelijk aan misbruik en om te voorkomen dat hij pleger wordt neemt hij de rol van slachtoffer maar aan.

Zijn kwaadheid en angst slaan naar binnen toe. Dat kan zich uiten in: zichzelf onzichtbaar maken of wegcijferen, steeds aandacht vragen voor hoe het met hem gesteld is, hij blijft uit angst afgewezen te worden aan anderen kleven die hem daarom vervolgens afwijzen, hij verzorgt zichzelf slecht.

De beschermende rol

Door zijn eigen ervaringen ziet het mannelijk slachtoffer andere kinderen steeds in gevaar. Onbewust probeert hij anderen in bescherming te nemen, een bescherming die hij zelf als kind gemist heeft. Vaak is deze beschermende rol de enige manier geworden om zonder risico's dicht bij anderen te zijn. Dit kan zich op verschillende manieren uiten zoals: zich steeds verantwoordelijk voelen voor anderen, overdreven behulpzaam opstellen, zich te gedragen als wereldverbeteraar en redder, de gezellige warme teddybeer zijn voor anderen, binnen een helpend beroep zichzelf wegcijferen en helemaal bezig zijn met de problemen van anderen.

We zien deze gedragspatronen vaak alleen als negatief en niet als een manier om het hoofd boven water te houden en te overleven. Jongens hebben deze middelen zichzelf vaak al heel jong aangeleerd omdat het een effectief middel blijkt om zichzelf een gevoel van macht en controle over de situatie te geven.

Toch zijn er ook negatieve kanten aan deze overlevingsmechanismen verbonden. Wat eerst noodzakelijk was om te overleven en zich staande te houden blijkt op den duur voor een groot deel negatief te werken, zowel voor zichzelf als voor anderen. De mechanismen lijken rigide gedragspatronen te worden die altijd op dezelfde manier gebruikt worden. Bij elke spannende of problematische situatie worden ze opnieuw ingezet met alle problemen van dien. Het belangrijkste probleem is dat veel mannelijke slachtoffers geen verband zien tussen hun eigen gedrag en het vroegere misbruik. Ze geven deze gedragspatronen ook niet snel op omdat ze naar hun idee een goed middel zijn en een aantal patronen passen in het stereotypebeeld van mannelijkheid. Mannelijke slachtoffers van seksueel misbruik hebben als kind veel verkeerde dingen geleerd over macht, mannelijkheid, seksualiteit en relaties.

Om hun overlevingsmechanismen te kunnen opgeven moeten ze inzicht krijgen in hun misvattingen over zichzelf, hun relaties en omgeving. Ze moeten begrijpen wat het verband is tussen hun strategieën en het seksueel misbruik. En dan moeten ze ook nog de kans krijgen een nieuw en passender denken en gedrag aan te leren.

2.6 Lichamelijke signalen

De lijst met lichamelijke signalen is korter dan de lijst met gedragsignalen. Maar ook bij deze lijst geldt weer dat niet alle mannen met seksueel misbruik ervaringen deze gevolgen ondervinden en dus deze signalen afgeven.

Om een zo compleet mogelijke lijst samen te kunnen stellen heb ik de lichamelijke signalen uit verschillende onderzoeken samengevat.

- Seksuele disfuncties zoals opwinding- er orgasmenproblemen;
- Zelfverminking of zelfmoord;
- Slaapproblemen door nachtmerries;
- Eetstoornissen;

- Veel vage lichamelijke klachten;
- Broekpoepen of bedplassen.

Zelfverminking en eetstoornissen zijn signalen die vaker bij vrouwen dan bij mannen voorkomen, maar ook bij mannen worden deze problemen gesignaleerd.

Veel vage lichamelijke klachten is een breed begrip, buikpijn en hoofdpijn zijn de meest voorkomende, maar ook nekkklachten en een verhoogde spierspanning (wat bijvoorbeeld kan lijden tot het lopen met samengeknepen billen) behoren tot deze groep. Broekpoepen en bedplassen komt ook bij volwassen mannen voor in tegenstelling tot wat veel mensen denken. Zeker in spannende tijden kunnen deze gevolgen weer de kop op steken. Broekpoepen wordt vaak in verband gebracht met anaalmisbruik.

2.7 Gezinssignalen

Bij veel mannen werd hun kwetsbaarheid voor seksueel misbruik al in het gezin gevormd, ook al vond het misbruik niet in het gezin plaats.^{xxiii} Veel gepubliceerde interviews met mannen zijn afgenomen in de jaren 90. Die mannen groeiden op in de jaren '60 en '70 en het misbruik heeft ook in die periode plaatsgevonden. In veel van die gevallen beschreven de mannen een traditionele rolverdeling tussen hun ouders en het gezin. Vrouwen waren thuis en zorgden voor de kinderen, mannen waren de kostwinners en veel buitenshuis. Sommige mannen typeerden hun moeders als sloven en slachtoffers en hun vader als bullebak. In ongeveer de helft van de groep die Sietske Dijkstra onderzocht heeft, zijn de jongens als kind aandacht en warmte tekort gekomen. Soms waren zij het “zwarte schaap” en hebben weinig liefde en warmte ondervonden in het gezin van herkomst. In sommige gevallen waren de jongens wel moeders-oogappel maar moesten ze desondanks haar aandacht “verdienen”. Een aantal mannen beschrijft dat hun ouders geen betrouwbare volwassenen zijn geweest op wie ze konden rekenen en steunen.

Naast de affectieve schraalheid valt op dat er indicaties zijn voor overwerkte traumatische jeugdervaringen van de ouders zoals huiselijk geweld of in deze groep de tweede wereld oorlog. Deze ervaringen werden meestal niet openlijk besproken maar hadden wel hun weerslag op het gezin. Dit heeft grote gevolgen gehad voor sommige jongens, hun ouders waren voor hen maar beperkt beschikbaar.

Hieruit kan je concluderen dat jongens die aandacht en warmte tekort komen in het gezin, of die de aandacht en warmte van hun ouders moeten “verdienen” extra kwetsbaar zijn om het slachtoffer van seksueel misbruik te worden. Dat wil niet zeggen dat jongens die warmte en steun wel binnen het gezin vinden geen slachtoffer kunnen worden, maar uit onderzoek is wel gebleken dat die groep aanzienlijk kleiner is. Samengevat kun je de gezinssignalen dus omschrijven als: traditionele gezinsverhoudingen waar jongens weinig steun en liefde ontvangen van hun ouders.

Gerard weet nog heel goed dat het oorlogsverleden van zijn moeder veel invloed had op het leven van alle dag. Hij zegt daarover: “Niets was zo erg als de kampjaren van mijn moeder. Al het andere stond daarbij in de schaduw. Over vervelende gebeurtenissen werd ook nooit gepraat. Ik heb er ook nooit over gedacht om thuis te vertellen wat er aan de hand was. Ze hadden het trouwens ook niet begrepen denk ik.”

2.8 Conclusie

Er spelen veel factoren een rol bij de ernst van het trauma en daarmee de signalen die een slachtoffer overhoudt aan seksueel misbruik. Deze factoren zijn met name de aard van het misbruik, de duur van het misbruik, is de pleger een man of een vrouw en de leeftijd waarop het misbruik plaatsvond. De signalen die mannen afgeven zijn zeer uiteenlopend en een signalenlijst heeft dan ook een duidelijke beperking. Namelijk dat er ook mannen zijn waarbij sprake is geweest van seksueel misbruik maar bij wie heel weinig van deze signalen vast te stellen waren. Bovendien zijn veel van de signalen die ik beschreven heb ook verbonden aan andere problematiek. Ze kunnen verwijzen naar seksueel misbruik, maar net zo goed naar een ander trauma zoals lijfstraffen, affectieve verwaarlozing en gepest worden op school.

De signalen die mannen geven worden sterk beïnvloed door de mannelijkheidscoderingen. Opvattingen over “echte mannelijkheid” beïnvloeden de verwerking en de gevolgen van het seksueel misbruik bij mannen.

*De weg naar een mooie toekomst,
Gaat door het diepe dal van het
verleden.
Je staat boven aan de top,
Als je durft ga je diep naar beneden.
Maar als je beneden bent op de
bodem,
De bodem van het dal, dan sta je
erboven
Als je de weg gevonden hebt,
Zal er een mooie toekomst op je
wachten,
Dat moet je geloven*

Dit gedicht heb ik met toestemming van de webmaster en schrijver, overgenomen van de internetpagina: <http://www.lotgenoten-incest-slachtoffers.nl>

3. Hulpverleners aan mannelijke slachtoffers van seksueel misbruik

3.1 Inleiding

Er zijn in Nederland enkele onderzoeken gedaan naar de gevolgen van seksueel misbruik bij mannen, maar er zijn relatief maar weinig onderzoeken geweest naar hulpverlening aan deze doelgroep. De meeste informatie over hulpverlening aan mannen die in hun kindertijd seksueel misbruikt zijn komt uit de Verenigde Staten. In het boekje hulpverlening aan mannelijke slachtoffers van seksueel geweld uitgegeven door Soman in 1991 worden ervaringen uit de Verenigde Staten beschreven en van daaruit mogelijkheden benoemd voor Nederland. Dit is één van de weinige Nederlandse literatuur die zich verdiept in dit onderwerp. Individuele hulpverleners hebben zich wel bezig gehouden met dit onderwerp, maar de daarvan gepubliceerde gegevens zijn moeilijk in handen te krijgen. De meeste informatie is gebaseerd op het bestaan en de gevolgen van seksueel misbruik van jongens, niet op de hulpverlening. En dat terwijl juist dat ook een belangrijk onderdeel is. In dit hoofdstuk zal ik een aantal belangrijke punten in de hulpverlening aan mannelijke slachtoffers van seksueel misbruik beschrijven en dit in verband brengen met de taken van het algemeen maatschappelijk werk.

3.2 Psychosociale hulpverlening

Kerntaak 1 van het maatschappelijk werk is psychosociale hulpverlening.

Psychosociale hulpverlening is hulp bij problemen van mensen in hun relatie met de sociale omgeving. Hulpverlening beoogt deze relatie in stand te houden, te herstellen of te verbeteren. De uitvoering van de hulp vindt plaats in een proces van samenwerking met de cliënt en zijn omgeving. De maatschappelijk werker hanteert een groot scala aan rationele beïnvloedingsmogelijkheden.^{xxiv}

Uit deze definitie blijkt dat psychosociale hulpverlening niet tastbaar is. Het hulpverleningsdeel “psycho” is het beïnvloeden van de beleving, houding, het gedrag en denken van de cliënt. Het sociale deel van de hulpverlening is het beïnvloeden van de sociale situatie waarin de cliënt zich bevindt.

Deze vorm van hulpverlening heeft als belangrijkste kenmerk dat de hulpverlener zijn persoonlijkheid en persoonlijke vaardigheden inzet. Hij is aangewezen op de mogelijkheden die hij zelf heeft om door houding, gedrag, woordkeus, timing en arrangeren van bijeenkomsten en gesprekken de psychosociale problemen op te lossen of te verminderen.

Een tweede kenmerk is dat de relatie tussen hulpverlener en cliënt centraal staat. Op basis van deze relatie vindt beïnvloeding van de cliënt en zijn sociale omgeving plaats. Het gaat er daarbij niet om dat de hulpverleningsrelatie vrij is van een zekere spanning. De relatie moet tijdens de hulpverlening bespreekbaar zijn.

Het derde kenmerk van psychosociale hulpverlening is dat verloop en resultaat van de hulpverlening niet vast liggen. Beide partijen zijn verantwoordelijk voor een goed verloop van de hulpverlening. De hulpverlening heeft echter door ervaring, kennis en kunde wel meer mogelijkheden om het verloop van de hulpverlening te beïnvloeden en hij is dan ook verantwoordelijk voor het inzetten van zijn mogelijkheden. De hulpverlening heeft wel een doel, maar ook een open einde.

Deze vorm van hulpverlening wordt ook wel procesmatige hulpverlening genoemd. Hiermee wordt bedoeld dat het proces van de hulp stap voor stap verloopt, zoveel mogelijk volgens een van tevoren vastgestelde aanpak, waarbij de cliënt in een soort leerproces de problemen beter leert te hanteren.

Tot de psychosociale problemen rekenen we problemen op het gebied van bewustzijn, beleving en gedrag van individuen. Daartoe behoren ook problemen tussen mensen onderling: in het gezin en in andere samenlevingsverbanden; problemen van mensen met aspecten van het openbare leven en problemen tussen generaties en groepen. Holstvoogd heeft een lijst opgesteld van psychosociale problemen, deze ziet er als volgt uit:

- Aanpassingsproblemen;
- Acceptatie van iets onvermijdelijks;
- Agressie van jezelf of anderen;
- Angsten;
- Contactgestoordheid;
- Eenzaamheid;
- Gebrek aan assertiviteit, identiteit, zelfvertrouwen;
- Gevoelens niet kunnen uiten;
- Gevoelens van afhankelijkheid, isolatie, nutteloosheid, onmacht, ontheemd zijn, onveiligheid, onzekerheid;
- Nervositeit;
- Onmondigheid;
- Relatieproblemen;
- Rolvervulling;
- Stigmatisering;
- Stress;
- Verwarring;
- Verwerkingsproblemen;
- Zingevingproblemen.

3.3 Psychotherapie

Psychotherapie is een behandelingsmethode die wordt toegepast bij psychische klachten en problemen. De therapie bestaat uit gesprekken met een deskundige hulpverlener: een psychotherapeut. In gesprekken bespreek je met de psychotherapeut je klachten en problemen. De psychotherapeut lost geen problemen op, maar helpt je de nare dingen anders te zien, pijnlijke gevoelens te verwerken of moeilijke situaties anders aan te pakken. Het doel van therapie is je psychische klachten en problemen op te heffen, of zoveel te verminderen dat je er minder last van hebt.^{xxv} De problemen waarvoor mensen in psychotherapie zijn, zijn heel verschillend. Voorbeelden hiervan zijn:

- Angsten;
- Depressies;
- Verslavingsproblemen.
- Fobieën en dwanghandelingen

Vaak liggen negatieve ervaringen aan de problemen ten grondslag.

Er zijn verschillende vormen van psychotherapie. Veel vormen bestaan uit gesprekken tussen cliënt en een psychotherapeut. Bij andere vormen van therapie nemen lichaamsgerichte oefeningen en rollenspelen een belangrijke plaats in. Vaak onderscheidt men vier hoofdvormen van psychotherapie:

1. *Gedragstherapie*

Het gedrag van de cliënt staat centraal. Iedereen doet, denkt en handelt op een bepaalde manier. In de loop van ons leven hebben we ons gedrag aangeleerd. De gedragstherapie gaat ervan uit dat het ook mogelijk is om gedrag weer af te leren. In de therapie wordt gewerkt aan een concreet probleem of een bepaalde klacht. Stapsgewijs werkt de cliënt aan een van tevoren geformuleerd doel. In de gedragstherapie kan de cliënt leren om dingen anders aan te pakken, waardoor hij minder last heeft van het probleem dat in de therapie centraal staat. Een gedragstherapeut werkt vaak met oefeningen en opdrachten.

2. *Psychoanalyse en psychoanalytische psychotherapie*

Dit zijn twee vormen van psychotherapie die dezelfde theoretische en therapeutische uitgangspunten hanteren. Ze gaan ervan uit dat we ons vaak niet bewust zijn van onze drijfveren van ons gedrag. We voelen ons soms angstig, onzeker of gedeprimeerd zonder te begrijpen waar dat vandaan komt. Wensen, gedachten en gevoelens die we zelf niet accepteren houden we weg, ook voor onszelf. Daardoor kan er een conflict ontstaan tussen datgene wat we eigenlijk willen en we in werkelijkheid doen, of een kloof tussen wat we voelen en wat we anderen laten zien. Het doel van de psychoanalyse en psychoanalytische therapie is het bewust maken van verborgen gedachten en gevoelens. Dat maakt het mogelijk om psychische problemen beter te begrijpen en te verwerken.

Een tweede uitgangspunt is dat het beeld dat we van onszelf en anderen hebben sterk wordt bepaald door de ervaringen met ouders en verzorgers in onze vroege jeugd. Maar ook latere ervaringen kunnen hun sporen achter laten. Soms herbeleven en herhalen we onbewust in de omgang met onszelf en anderen ervaringen van vroeger. Vaak reageren we ongewild op een bepaalde manier in dezelfde situaties. In een psychoanalyse of psychoanalytische psychotherapie kunnen we ons van deze onbewuste gevoelens en belevingen geleidelijk bewust worden. De therapie biedt de mogelijkheid in een veilige omgeving belangrijke gevoelens te ervaren, te onderzoeken en te verwerken. In een psychoanalyse of psychoanalytische psychotherapie kunnen we ontdekken dat oude verwachtingen over onszelf en anderen niet vanzelfsprekend zijn. De term psychoanalyse verwijst zowel naar een methode van onderzoek, van analyse van de menselijke geest (psyche) als naar de behandelmethode die psychoanalyse is gaan heten.

Het verschil tussen psychoanalyse en psychoanalytische psychotherapie is de intensiteit van de therapie. De cliënt komt bij de psychoanalyse vier tot vijf maal per week voor een behandeling van drie kwartier, meestal duurt dit meerdere jaren. Bij psychoanalytische psychotherapie komt de cliënt één of twee maal per week voor de duur van drie kwartier. Soms komt de cliënt een maal per twee weken. Hoe hoger de frequentie van de therapie hoe meer gelegenheid er is voor het ontdekken, herkennen en begrijpen van onverwerkte bewuste gevoelens. Hoe lager de frequentie van de therapie hoe meer het accent komt te liggen op het omgaan met gebeurtenissen in het dagelijks leven.

3. *Cliëntgerichte psychotherapie*

Een belangrijk uitgangspunt van de cliëntgerichte psychotherapie is dat ieder mens ernaar streeft die persoon te zijn die hij werkelijk is en datgene te doen, wat hij werkelijk wil. Als iemand zich daarin belemmert voelt, kunnen psychische problemen ontstaan. Het oplossen van problemen gaat beter wanneer iemand in contact is met zichzelf. Cliëntgerichte psychotherapie heeft daarom tot doel de cliënt te laten ervaren wie hij is, wat hij wil en wat hem belemmert in zijn leven. Het is de bedoeling dat de therapie leidt tot toenemende zelfaanvaarding.

De therapie is ook persoonsgericht. De psychotherapeut neemt de cliënt zoals hij is. Het gaat er niet zo zeer om hoe de psychotherapeut het probleem ziet, het gaat er vooral om welke betekenis de problemen voor de cliënt hebben. Persoonsgericht werken betekent dat de cliënt in overleg met de psychotherapeut, bepaalt wat hij met de therapie wil bereiken.

4. *Relatietherapie en gezinstherapie*

Dit zijn twee specifieke vormen van psychotherapie. Hier komen partners of gezinsleden meestal samen naar de therapie. In de therapie staan de problemen van één of meerdere betrokkenen centraal. Tegenwoordig wordt deze therapie ook wel systeemtherapie genoemd. Met systeem worden de mensen die wij kennen en waar we een band mee hebben bedoeld. Binnen een sociaal systeem beïnvloeden mensen elkaar. Gedachten, gedragingen, gevoelens en verwachtingen ontstaan in wisselwerking met anderen uit onze omgeving. Dit is een gecompliceerd proces waarbij problemen kunnen optreden. Een systeemtherapeut zal de problemen altijd bezien tegen de achtergrond van de wisselwerking met anderen. Ook wordt bekeken wie kan bijdragen aan het oplossen van problemen.

Tijdens de gesprekken worden de problemen besproken en de therapeut zoekt samen met de deelnemers naar andere manieren om met de problemen om te gaan. In de therapie kunnen de deelnemers zich bewust worden van onderlinge reacties op elkaar en begrijpen welke invloed zij op anderen hebben. Vaak wordt er huiswerk afgesproken, bijvoorbeeld om uit te proberen hoe het bevalt om zaken anders te doen dan voorheen.

Natuurlijk is de belangrijkste doelstelling het doen verminderen of verdwijnen van de klachten en problemen. Dit wordt bereikt doordat mensen zich anders gaan gedragen ten opzichte van elkaar, anders met elkaar omgaan, anders op elkaar reageren.

3.4 Psychosociale hulpverlening of psychotherapie

De grenzen tussen psychosociale hulpverlening en psychotherapie zijn niet precies te trekken; er bestaan vloeiende overgangen. Bij psychosociale hulpverlening zal de maatschappelijk werker zich steeds blijven richten op het realiseren van veranderingen bij de cliënt in diens verhouding met de sociale omgeving. Het gaat dus vooral om de praktische gevolgen van de hulpverlening voor de cliënt. De psychotherapeut zal in het algemeen veel fundamentele veranderingen nastreven, en hij zal daardoor meer gericht zijn op een door- en uitwerking van de therapie op langere termijn. Holstvoogd noemt in zijn boek dat er een aantal aspecten zijn van de psychotherapie waar de maatschappelijk werker zich niet mee bezig moet houden, omdat daarvoor specifieke opleiding en training nodig zijn. Hij richt zich daarmee op de volgende punten:^{xxvi}

- Interpretatie en analyse van de wisselwerking tussen het onbewuste en het gedrag van cliënten;
- Het helpen verwerken van verdrongen gebeurtenissen of gevoelens uit het verleden;
- Het bewerken van afweermechanismen van de cliënt;
- Het werken met overdracht en tegenoverdracht;
- Omgaan met en het helpen van cliënten met sterke angsten, met name ook omdat hierbij behandeling met medicijnen ter ondersteuning nodig kan zijn;
- Het helpen van cliënten met ernstige gedragsmoeilijkheden door middel van een gestructureerde en geleidelijk opgebouwde therapie.

En hiermee is dan ook meteen het belangrijkste verschil aangegeven tussen psychosociale hulpverlening en psychotherapie. Psychotherapeuten zijn speciaal opgeleid en getraind in het werken met de bovenstaande punten, terwijl een maatschappelijk werker zich bezighoudt met procesmatig hulpverleners. Psychotherapie is dan ook aan te raden bij dieperliggende problemen als trauma's of psychische klachten.

Als ik kijk naar wat dat zegt over de hulpverlening aan mannen als slachtoffer van seksueel misbruik dan komt de volgende vraag bij mij op:

Hoe ernstig zijn de gevolgen van seksueel misbruik bij mannen?

Het is niet mogelijk om een éénduidig antwoord te geven op deze vraag omdat de ernst van de gevolgen samen hangt met veel factoren. Het hangt samen met de aard van het misbruik, met wie de dader was, hoe lang heeft het misbruik geduurd, op welke leeftijd werd de jongen misbruikt? Dit zijn allemaal factoren die meespelen in de uiteindelijke gevolgen van het misbruik. Toch zal ik proberen deze vraag zo compleet mogelijk te beantwoorden. Veel onderzoeken zien seksueel misbruik als een trauma. De term trauma klinkt ernstig maar wat houdt het eigenlijk in? Het lijkt mij goed eerst een omschrijving te geven van deze term om deze vervolgens in verband te brengen met seksueel misbruik.

Letterlijk vertaald betekent *trauma* "wond". Bij een trauma gaat het om indringende gebeurtenissen die van buitenaf op de persoon inwerken, zoals misdrijven, verkrachtingen, ernstige ongelukken, oorlogsgeweld en seksueel misbruik of gezinsgeweld. Deze verschillende soorten schokkende gebeurtenissen hebben allemaal iets gezamenlijks, namelijk dat ze onontkoombaar, onvoorspelbaar en angstaanjagend zijn. Daarom hebben ze een ontwrichtende werking op iedereen die een dergelijke gebeurtenis meemaakt.

Niet elke schokkende gebeurtenis is echter perse een trauma. We spreken pas van een trauma als de persoon op deze gebeurtenis heeft gereageerd met intense (doods)angst en persoonlijke machteloosheid. De traumatisering wordt versterkt naarmate de ervaring zich vaker voor heeft gedaan en op jongere leeftijd plaats had, heftigere emoties opriep en deze overweldigende emoties langer duurden. Dan is er sprake van een acute ontwrichting van iemands leven.^{xxvii} Uit deze omschrijving komt duidelijk naar voor dat een trauma niet altijd even ernstig is. Zo hebben trauma's in de kindertijd ernstiger gevolgen, aangezien kinderen afhankelijk zijn, meer zorg en bescherming nodig hebben en de psychische afweer van kinderen in verhouding met volwassenen beperkter is. Voor de gevolgen kan het uitmaken of het om éénmalig of meermalige gebeurtenis gaat. Bij een eenmalige gebeurtenis blijken de herinneringen aan het trauma meestal compleet en gedetailleerd, ook al probeert het kind de herinneringen van zich af te schudden. Bij herhaalde vormen van traumatisering in de kindertijd zijn vooral de verdoving, het zichzelf gevoelloos maken en ontkenning aan de orde. Een traumatische ervaring leidt tot het verlies aan vertrouwen in zichzelf en anderen en veroorzaakt een permanente verandering in de visie op mensen, de wereld en het leven.^{xxviii}

3.4.1 Trauma als gevolg van seksueel misbruik

Vooraf wanneer seksueel misbruik meerdere keren plaats heeft gehad in de kindertijd, ondermijnt dit de persoonlijkheidsontwikkeling van kinderen en vergroot het de kans op vervormingen en splitsingen in het bewustzijn. De gevolgen van een trauma leiden tot verlies aan vertrouwen in jezelf, anderen en de toekomst. De ervaring kan niet worden uitgewist of ongedaan gemaakt worden. In dat opzicht zijn de gevolgen van traumatische gebeurtenissen te vergelijken met de verwerking van rouw.

De effecten van een trauma worden meestal zichtbaar in symptomen als slaapproblemen, angst en paniek, hyperactiviteit en gespannenheid, vervlakking van het gevoel, concentratieproblemen, nachtmerries, flashbacks, verhoogde prikkelbaarheid, uitbarstingen van woede, neerslachtigheid en indringende en steeds terugkerende herinneringen aan het trauma. Deze kunnen van een chronisch karakter zijn. Als je deze gevolgen bekijkt en vergelijkt met de gevolgen van seksueel misbruik kan je concluderen dat seksueel misbruik meestal een traumatische ervaring is voor kinderen.

Als ik kijk naar wat deze gegevens betekenen voor de vraag psychosociale hulpverlening of psychotherapie dan kom ik tot de volgende conclusie:

De ernst van de gevolgen van seksueel misbruik hangt af van verschillende factoren namelijk:

- De aard van het misbruik;
- Was het misbruik éénmalig of herhaaldelijk?
- Hoe oud was de jongen? Hoe jonger hoe ernstiger de gevolgen.

Seksueel misbruik is in de meeste gevallen een traumatische ervaring en hulp bij traumaverwerking vereist een specifieke aanpak die aan eisen moet voldoen die de psychosociale hulpverlening niet kan bieden. Voor een goede verwerking van het seksueel misbruik is psychotherapie (en dat kan in verschillende vormen zijn) meestal een “goede” manier. Maar de uitzondering bevestigt de regel en daarmee wil ik zeggen dat in sommige situaties psychosociale hulpverlening ook voldoende kan zijn. De keus tussen deze twee vormen van hulpverlening zal iedere man persoonlijk, eventueel met behulp van hulpverlener, afhankelijk van zijn eigen individuele situatie en hulpvraag moeten maken.

3.5 Taken van het Algemeen Maatschappelijk Werk

Het Algemeen Maatschappelijk Werk is integraal en voor iedereen. Alle burgers kunnen een beroep doen op het Algemeen Maatschappelijk Werk, met elk probleem. Open spreekuren op centraal gelegen locaties verzekeren deze algemene beschikbaarheid en toegankelijkheid. De functie van het Algemeen Maatschappelijk Werk is eerstelijns hulp verlenen aan mensen met psychosociale problemen. Het Algemeen Maatschappelijk Werk is een schakel tussen diverse disciplines en voorzieningen in zorg en welzijn.^{xxix}

Het Algemeen Maatschappelijk Werk onderscheidt zes kernfuncties op basis waarvan de algemeen maatschappelijk werker kan voorzien in de behoefte aan eerstelijns psychosociale hulp. Deze kernfuncties zijn:

- *Toegang verschaffen* tot psychosociale hulp, gespecialiseerde voorzieningen voor zorg en welzijn, en tot sociale wet- en regelgeving of buurtvoorzieningen.
- *Bevorderen van psychosociale zelfredzaamheid* door procesmatige begeleiding en behandeling.
- *Bemiddeling namens de cliënt* naar personen en instanties die de problematiek van de cliënt onbedoeld verergeren.
- *Fungeren als sociaal vangnet* door actieve ondersteuning
- *Bijdragen aan preventie van gezondheids- en welzijnsproblemen* door voorlichting, en training van psychosociale vaardigheden.
- *Signalering* van probleemsituaties en probleemversterkende omstandigheden door rapportage aan overheden en partners in zorg en welzijn.

Bovendien kent het Algemeen Maatschappelijk Werk net als alle andere vormen van maatschappelijk werk volgens Ruud Holstvoogd, zes kerntaken.

Kerntaak 1 heb ik in paragraaf 3.2 uitgebreid omschreven, namelijk psychosociale hulpverlening. De andere kerntaken zijn:

2. Concrete en informatieve hulpverlening;
3. Onderzoek en rapportage;
4. Signalering, belangenbehartiging en preventie;
5. Werken met sociale netwerken;
6. Werken met vrijwilligers.

3.5.1 Taken van het Algemeen Maatschappelijk Werk en hulpverlening aan seksueel misbruikte mannen

De manier waarop mannen hulp zoeken, loopt vaak anders en wordt vertraagd ten opzichte van de manier die vrouwen hanteren. Volgens het gangbare beeld horen jongens de situatie zelf in de hand te houden en hulpvragen past niet in dat beeld. Vanuit de jeugdhulpverlening is gebleken dat jongens meestal geen passende hulpvraag formuleren maar zich vooral richten op het verkrijgen van informatie om tot een praktische oplossing te komen.

Het Algemeen Maatschappelijk Werk is een plek waar informatie wordt gegeven. Kerntaak 2; concrete en informatieve hulpverlening sluit in die zin goed aan bij de wensen van mannen.

Als mannen op een bepaald moment vastlopen door de gevolgen van het seksueel misbruik is de kans aanwezig dat zij met een informatieve vraag bij het Algemeen Maatschappelijk Werk komen. En wat is dan de taak van de algemeen maatschappelijk werker?

De maatschappelijk werker kan een aantal keuzes maken. Zo kan hij bijvoorbeeld kiezen uit verschillende kerntaken zoals:

- Informatieve hulpverlening; het verzamelen en verschaffen van informatie in het kader van het hulpverleningsproces aan of ten behoeve van cliënten (kerntaak 2);
- Onderzoek en rapportage; taken uitvoeren die erop gericht zijn samen met personen hun sociale situatie te verkennen. Met de uitkomsten daarvan kan de maatschappelijk werker een instantie zoeken die de betrokkenen voorlichting of advies kan geven (kerntaak 3);
- Psychosociale hulpverlening (kerntaak 1);

Dit houdt in dat de maatschappelijk werker kiest of hij zelf de hulpverlening op gaat pakken of toch doorverwijst. Als hij zelf de hulpverlening oppakt kan hij kiezen op welke manier (concreet of procesmatig) en als hij doorverwijst is hij verantwoordelijk voor de keus naar welke instantie hij doorverwijst.

Ik wil het belang van deze keus benadrukken omdat de gevolgen aanzienlijk kunnen zijn. Mannen die al moeite hebben met het vragen van hulp zullen kritisch zijn ten opzichte van die hulp. Bovendien is een belangrijk gevolg van seksueel misbruik dat mannen moeite hebben zichzelf en anderen te vertrouwen, zij zullen dus ook tijd nodig hebben om de hulpverlening (hulpverlener) te vertrouwen. Een verkeerde keus kan betekenen dat de man afhaakt.

Als de grens van de instelling of hulpverlener bereikt wordt, richt je dan wel op een goede doorverwijzing. Blijf niet zelf aanmodderen, maar draag de cliënt over aan een collega of andere instelling. Let erop dat de cliënt niet de schuld krijgt: leg hem daarom uit waarom de behandeling niet bij jou of de instelling verder kan gaan en waarom de andere hulpverlener of instelling het overneemt.

3.6 Basishouding hulpverlener

Er komt steeds meer aandacht voor seksueel misbruik van jongens. In de media is regelmatig aandacht besteed aan de ervaringen die jongens en mannen hiermee hebben. Zowel in de populaire als in vakpers verschijnen bijdragen over dit onderwerp. Door deze toenemende belangstelling groeit ook de aandacht voor hulpverleners voor dit onderwerp. Bovendien zijn er steeds meer mannen en jongens die misbruikt zijn die een beroep doen op de hulpverlening. Hulpverleners hebben handvatten nodig om adequaat te kunnen reageren op de behoefte aan hulp voor seksueel misbruikte jongens en mannen. TransAct organiseert tegenwoordig regelmatig lezingen omtrent dit onderwerp. Het uitwisselen van ervaringen van hulpverleners heeft geleid tot een aantal voorwaarden bij het bespreekbaar maken van seksueel misbruik bij mannen. Deze zijn:

- *Geen standaard methodiek, maar eerlijkheid van de hulpverlener;* bij het bespreekbaar maken van seksueel misbruik ervaringen geldt dat je het aan moet pakken op de manier die het best bij je past. De problemen die voortkomen uit de ervaringen van seksueel misbruik zullen heel verschillend zijn, dus de hulpverlening zal ook per individu verschillend zijn. Het bespreken van deze problemen kan je kenmerken als interpersoonlijk contact, en daarin is eerlijkheid zeer belangrijk.
- *Inzicht in eigen normen en waarden ten aanzien van seksualiteit, seksueel misbruik en sekse rollen;* om eerlijk te kunnen functioneren in een gesprek met een jongen over zijn seksueel misbruik ervaringen, zul je als hulpverlener eerst na moeten gaan hoe je zelf tegenover de taboes staat, die gekoppeld zijn aan seksueel misbruik van jongens en de emoties die het onderwerp bij je oproept. Voor de hulpverlener is het verder van belang om inzicht te hebben in eigen ervaringen met seksueel misbruik en andere traumatiserende (jeugd)ervaringen.
- *Veel oefenen;* het is belangrijk om niet bang te zijn voor het bespreekbaar maken van seksueel misbruik ervaringen. Vertrouwd zijn met ernaar vragen en erover praten bereik je door het veel oefenen van vragen en gesprekken.
- *Duidelijkheid in wat je te bieden hebt;* de hulpverlener zal zich goed moeten realiseren wat hij wel en niet te bieden heeft aan een cliënt. Het is belangrijk dat de hulpverlener zorgvuldig met zijn eigen grenzen omgaat. Het gaat daarbij om grenzen van wat de instelling waar de hulpverlener werkt wel en niet kan bieden, maar ook om eigen capaciteiten en vaardigheden en om wat de hulpverlener in emotioneel opzicht aankan.

Hulpverleners durven vaak niet te praten over seksueel misbruik. Ze hebben vaak het idee dat een goed gesprek voldoende is, terwijl een verwerkingsproces jaren duurt.

Deze voorwaarden geven aan dat de hulpverlener in de hulpverlening aan mannen met seksueel misbruik ervaringen voor een groot deel aangewezen is op zijn eigen vaardigheden en grenzen. Ron van Outsem beschrijft zijn manier van vragen in stapsgewijze termen. Ik zal zijn manier van aanpak als voorbeeld geven. Dit voorbeeld is echter niet bedoeld als voorschrift hoe het moet, maar als voorbeeld hoe het kan. Elke hulpverlener zal op zoek moeten gaan naar zijn eigen manier van het bespreekbaar maken van seksueel misbruik ervaringen bij jongens.^{xxx}

De stapsgewijze aanpak van Ron van Outsem:

- De hulpverlener geeft aan dat hij de volgende vragen aan alle cliënten stelt;
- De hulpverlener geeft vervolgens aan dat de cliënt de volgende vragen niet hoeft te beantwoorden als hij dat niet wil;

- Daarna geeft de hulpverlener informatie over seksueel misbruik en andere negatieve seksuele ervaringen (komt vaak voor, dit en dat komt voor, ook jongens kunnen er last van krijgen, ik kom het vaak tegen enz.);
- Dan stelt de hulpverlener de rechtstreekse vraag: “Heb jij ook iets dergelijks meegemaakt?”
- Als de cliënt aangeeft er niet over te willen praten, zal de hulpverlener dit respecteren en aangeven dat hij er altijd nog op terug kan komen en dat hij daar wellicht mee te winnen heeft;
- Als de cliënt aangeeft er misschien later over te willen praten, zal de hulpverlener vragen of de cliënt het op prijs stelt dat de hulpverlener dan het initiatief neemt bij het ter sprake brengen van de ervaringen;
- Zeer belangrijk is een rustige, open houding en het stellen van directe en duidelijke vragen. Wees expliciet, noem dingen bij hun naam. Je scheidt dan een sfeer waar gepraat kan worden;
- Begin over dit onderwerp op ongeveer twee derde van het intakegesprek. Bij voorkeur na het afchecken van lichamelijke mishandeling;

Vooraf de eerste drie stappen moeten volgens Van Outsem bijzondere aandacht krijgen. Hiermee maakt de hulpverlener het taboe-onderwerp “gewoner” en de man wordt niet als een apart geval afgeschilderd. De hulpverlener geeft aan dat hij deze vraag aan alle cliënten stelt. Tevens wordt aangegeven dat er niet over gesproken *moet* worden en het respecteren van de wens van de cliënt is belangrijk.

Ik dacht dat ik de enige man met deze ervaringen was. Maar toen de hulpverlener mij vertelde dat hij deze problemen wel vaker tegenkwam, durfde ik eindelijk, in kleine etappes, mijn verhaal te doen.

3.6.1 Een mannelijke of vrouwelijke hulpverlener?

Dat is de volgende vraag die beantwoord moet worden. Ik schrijf dit verslag als vrouwelijke hulpverlener. Maar ben ik als vrouw wel in staat mannen met dergelijke problemen te helpen?

Het contact tussen een mannelijke hulpverlener en een mannelijke cliënt zal anders zijn dan het contact tussen een vrouwelijke hulpverlener en een mannelijke cliënt. Dit betekent dat mannelijke en vrouwelijke hulpverleners verschillende voordelen, maar ook verschillende nadelen hebben in het werken met seksueel misbruikte mannen.

De voordelen van een vrouwelijke hulpverlener kunnen zijn dat mannen emotionele problemen eerder met een vrouw delen dan met een man. Bovendien vinden mannen het vaak makkelijker om zich ten opzichte van een vrouw kwetsbaar op te stellen. Een nadeel kan zijn dat vrouwelijke hulpverleners over het algemeen meer moeite hebben om zich een voorstelling te maken van de verwarring die juist bij mannelijke slachtoffers van seksueel misbruik een belangrijke rol speelt.

Het voordeel van een mannelijke hulpverlener kan zijn dat hij makkelijker kan begrijpen hoe een jongen zich voelt wanneer hij zich kwetsbaar op moet stellen, zoals in een hulpverleningssituatie. Ook kan de mannelijke hulpverlener een positief, krachtig en zorgend voorbeeld van mannelijkheid vormen voor een andere man, die door eigen ervaringen in zijn mannelijke identiteit bedreigd en beschadigd is. Een nadeel van mannelijke hulpverleners kan

zijn dat sterke competitie of concurrentie en het achterhouden van pijnlijke en beschamende emoties gestimuleerd wordt, zowel bij de cliënt als bij de hulpverlener.

In eerste instantie zal de voorkeur van de man, leidraad kunnen zijn bij de keuze van een man of een vrouw als hulpverlener. Die keus zal onder andere beïnvloed worden door de sekse van de pleger. Op lange termijn kan het daarom goed zijn dat de man ook met een hulpverlener van de andere sekse dan waarvoor hij in eerste instantie koos, gesprekken heeft. Daarmee kan het negatieve beeld over die sekse bijgesteld worden.

De sekse van de hulpverlener is van belang maar hoeft niet doorslaggevend te zijn voor het slagen van de hulpverlening. In de hulpverlening aan seksueel misbruikte mannen hangt veel af van de persoon van de hulpverlener. Kan hij of zij zo dichtbij komen en door het masker van mannelijkheid heen kijken en helpen zonder mannen hun eigen kracht te ontnemen?^{xxxii}

3.7 Uitgangspunten hulpverlening

Er zijn weinig specifieke opvangmogelijkheden of gespecialiseerde hulpverleners, specifieke methodieken ontbreken of zijn onvoldoende uitgewerkt. Bovendien zijn bestaande mogelijkheden niet erg toegankelijk. De hulpverlening aan mannelijke slachtoffers van seksueel misbruik is nog volop in ontwikkeling. Het is voor mij daarom niet mogelijk te zeggen wat de meest geëigende hulpverlening is die er geboden kan worden aan mannen met ervaringen van seksueel misbruik. Het is echter wel mogelijk aan de hand van bestaande onderzoeken uitgangspunten voor de hulpverlening aan seksueel misbruikte mannen op papier te zetten.

Ik ga hierbij uit van richtlijnen. Iedere hulpvraag zal anders zijn, iedere hulpverlener heeft zijn eigen aanpak. Ik zal een aantal begrippen en aandachtspunten doornemen die in de hulpverlening aan seksueel misbruikte mannen aan bod kunnen komen.

Voordat je over kan gaan tot behandeling moet de hulpverlener een diagnose stellen. Kennis van de gevolgen van seksueel misbruik bij mannen en het bespreekbaar kunnen maken van het seksueel misbruik, zijn daarbij van groot belang. In deze paragraaf wil ik verder ingaan op wat er na het diagnosticeren belangrijk is in de hulpverlening aan mannen met seksueel misbruik ervaringen.

Het verwerken van seksueel misbruik is een lang en doorlopend proces. Daarin kunnen volgens Dimock verschillende fasen worden onderscheiden.^{xxxii}

1. Erkennen van slachtofferschap;
2. Leren zien wat het misbruik werkelijk is;
3. Onderscheid leren maken tussen verleden en heden;
4. Leren om jezelf te vertrouwen.

In deze verschillende fasen komen ook een aantal belangrijke aandachtspunten naar voren waar tijdens de hulpverlening opgelet moet worden. Het gaat daarbij om:

- *Goedpraten of bagatelliseren van het misbruik*; de man kan er behoefte aan hebben om de ernst van het misbruik te verzachten of te ontkennen. Het is belangrijk dat de hulpverlener niet meegaat in het bagatelliseren, ontkennen of goedpraten van het misbruik.

- *Provoceren of uittesten van de hulpverlener door de cliënt*; de hulpverlener moet zich er bewust van zijn dat het uittesten een veel voorkomend verschijnsel is bij het werken met deze problematiek. Hij dient de onderliggende noodzaak voor de cliënt (uittesten in hoeverre de hulpverlener te vertrouwen is) te respecteren. De hulpverlener zal zich daarbij aan het tempo van de cliënt aan moeten passen (vertrouwen kan je niet forceren). Bovendien moet de hulpverlener zich afvragen in hoeverre hij daadwerkelijk te vertrouwen is (door middel van kritische geluiden van cliënten kan je inzicht krijgen in je blinde vlekken).
- *Erotiserend gedrag, erotiserend aandacht vragen*; dit gedrag verwachten we eerder bij vrouwen dan bij mannen. Toch vertonen ook mannen met seksueel misbruik ervaringen gebruik dit gedrag. Dit gedrag is gebaseerd op overlevingsmechanismen van de cliënt.
- *Plotselinge drop-out*; wanneer een cliënt plotseling niet meer op komt dagen of verdere gesprekken weigert, kan dat zeker bij jongens en mannen met een seksueel misbruik verleden, duiden op het zo sterk worden van angst, weerstand of ontkenning ten aanzien van die ervaringen, dat het te eng wordt voor hem om nog op te komen dagen. Als een man eenmaal weg is en wegblijft, zal daar moeilijk nog wat aan te doen zijn. De dosering en fasering van het werken aan de seksueel misbruik ervaringen zal zorgvuldig moeten gebeuren. Daarmee kan voorkomen worden dat de man plotseling afhaakt.
- *Dissociatieve reacties tijdens gesprekken*; cliënten hoeven niet perse fysiek af te haken wanneer het te bedreigend wordt. Ook psychisch kunnen ze gedeeltelijk verdwijnen. Dit verschijnsel staat bekend als dissociatie (dissociëren is een vorm van splijting tussen verschillende niveaus van ervaren, bijvoorbeeld tussen lichamelijke sensaties en het waarnemen daarvan, of tussen gevoelens en verstandelijke overwegingen).^{xxxiii} Dissociatie is een overlevingsmechanisme, bedoeld om bescherming te bieden tegen te veel pijn, vernedering en schaamte. Aanwijzingen voor dissociatie kunnen zijn: verwarring bij de cliënt, dichtklappen, plotselinge verandering in de gelaatsuitdrukking en toon van de stem, vaag worden en zich dingen uit het gesprek niet kunnen herinneren. De hulpverlener moet er alert op zijn dat de cliënt er wel bij is tijdens de gesprekken. Wanneer dat niet zo is, moet de hulpverlener zich de functie van dissociëren realiseren: blijkbaar is het gesprek dan te bedreigend en moet daar eerst over gepraat worden.
- *Loyaliteitsconflicten bij de cliënt*; met name mannelijke slachtoffers willen nog wel eens op een doortastende manier indruk maken in het afrekenen met de pleger. Daardoor ontstaat het risico dat belangrijke loyaliteitsconflicten over het hoofd worden gezien.
- *Afhankelijke opstelling van de cliënt*; sommige mannen stellen zich ten opzichte van de hulpverlener zeer afhankelijk op. In de hulpverlening is het belangrijk jongens te vragen naar en te stimuleren in het maken van eigen keuzen.
- *Trauma-addictie*; sommige seksueel misbruikte cliënten blijven zoeken naar situaties waarin het misbruik herhaald wordt: ze zoeken personen op die hen uitbuiten en misbruiken. Misbruik situaties zijn voor de cliënt herkenbaar. Aan het zich in dergelijke situaties begeven kan hij tenminste nog een voor hem betrouwbare identiteit ontlenuen, zonder dat alle structuur uit zijn leven verdwijnt.
- *Moeite met het herkennen en aangeven van grenzen*; juist bij jongens verwachten hulpverleners dit minder snel, vanuit het beeld dat jongens assertief zijn en voor zichzelf opkomen. Maar ook mannelijke cliënten kunnen moeite hebben met het aangeven van hun grenzen, ook al ziet het er soms niet zo uit. Mannen kunnen bijvoorbeeld geneigd zijn heel hard van stapel te lopen als ze het misbruik eenmaal

onthuld hebben. Ze willen meteen verschillende therapievormen volgen, aangifte doen en binnen enkele maanden alles verwerkt hebben. Dat lijkt op aanpakken, maar neigt naar het onbezonnen aangaan van uitdagingen waar je nog niet aan toe bent.

Binnen de hulpverlening is het belangrijk dat deze aandachtspunten bekend zijn en dat er zonodig mee omgegaan kan worden. Herkenning (signaleren) is de eerste stap, bespreekbaar maken komt daarna en dat is minstens even belangrijk.

Aandacht hebben voor jongens en mannen die seksueel misbruikt zijn, is het uitgangspunt, de motor van hulpverlening aan deze doelgroep, individuele kwaliteiten van de hulpverlener zijn daarbij van groot belang.

3.8 Hulpverleningsmethoden

De belangrijkste taak van het Algemeen Maatschappelijk Werk in de hulpverlening aan seksueel misbruikte mannen is in mijn ogen het doorverwijzen. Over het algemeen genomen is het Algemeen Maatschappelijk Werk niet de aangewezen instantie om hulp te bieden aan deze doelgroep. Zij worden echter wel regelmatig met deze doelgroep geconfronteerd. Op een goede manier doorverwijzen vereist dan kennis van de sociale kaart. Er zijn verschillende methoden om seksueel misbruikte mannen te helpen. De keus voor één van deze methoden zal afhangen van de wens en specifieke situatie van de man. Ik zal een paar verschillende methoden omschrijven. Dat zijn de methoden die op dit moment het meest gebruikt worden en de beste resultaten opleveren. Het is voor mij niet mogelijk alle bestaande methoden (ook wel vormen te noemen) te benoemen en te omschrijven, ik zal het daarom houden bij een door mijzelf gemaakte selectie van mogelijkheden.

3.8.1 Psychotherapie

Ik heb de psychotherapie al uitgebreid besproken in dit verslag. Dit is één van de hulpverleningsmogelijkheden voor seksueel misbruikte mannen. In de praktijk wordt deze vorm van hulpverlening vrij vaak aangeboden aan seksueel misbruikte mannen. Vaak gaat het bij psychotherapie om gecombineerde vormen van inzichtgevende en ondersteunende therapie. Kenmerkend is dat de behandeling van het seksuele trauma in een breder verband wordt gebracht. In de hulpverlening wordt aandacht besteed aan uit wat voor een soort gezin de mannen afkomstig zijn. Ze leren de gevolgen onder ogen te zien van het isolement waarin ze meestal jarenlang verkeren.

Door de therapie ben ik meer over mezelf gaan vertellen. Nu durf ik ook over dingen te praten die ik angstig, naar of griezelig vind.

3.8.2 Zelfhulp

Deze vorm van hulp wordt meestal gekozen door mannen die zelf de touwtjes in handen willen houden.

Er is geen therapeut of begeleider die vertelt hoe het in elkaar zit. Ik kon de stukken aangaan zoals ik het wilde.

Bij zelfhulp gaat het er meestal om dat de mannen zelf een vorm van hulpverlening uitzoeken die bij hen past. In de meeste gevallen kiezen mannen bij zelfhulp voor lotgenotengroepen die geleid worden door ervaringsdeskundigen. Een nadeel van deze groepen is dat niet iedereen

even ver is in de verwerking van het proces. Een voordeel is natuurlijk de herkenning en erkenning. Er is begrip omdat iedereen weet waar je het over hebt.

Een relatief nieuwe vorm van zelfhulp is hulp via internet. Bij deze vorm van hulp gaat het erom dat het verhaal opgeschreven wordt en er via internet (email) een reactie van een ervaringsdeskundige of psycholoog bij de man terechtkomt. Op die manier worden er opdrachten gegeven die de man thuis uit kan werken. Deze vorm van hulpverlening is met name binnen de traumahulpverlening sterk in opkomst.

3.8.3 Groepswerk

Groepswerk geleid door een therapeut valt niet onder zelfhulp, maar is ook een manier die onder seksueel misbruikte mannen in opkomst is. Werken met een groep is goedkoper en efficiënter voor de therapeut en geeft de cliënten mogelijkheid tot onderlinge ondersteuning. In de hulpverlening aan seksueel misbruikte mannen wordt meestal gekozen voor een seksehomogene mannengroep. Dat betekent dat de groep, die uitsluitend bestaat uit mannen, ook geleid wordt door mannen. In deze groepen gaat het er vaak over hoe je je traditioneel als man hoort te gedragen. Maar ook niet traditionele onderwerpen komen aan de orde zoals kwetsbaarheid en zorgzaamheid. De mannen zijn in feite elkaars rolmodel.^{xxxiv}

Ik neem deel aan een gespreksgroep voor mannen die vroeger seksueel misbruikt zijn. Er worden moeilijke en pijnlijke dingen besproken. Ik sta er elke keer weer van te kijken hoe het me oplucht om dingen te delen die ik jarenlang voor me gehouden heb. Die mannen snappen me, omdat ze hetzelfde hebben meegemaakt.

3.8.4 Hypnotherapie

Hypnose of trance is een combinatie van ontspanning en concentratie. Onder hypnose kun je je gericht concentreren op kennis en beelden die “ergens bij jou binnen” zijn opgeslagen.^{xxxv} Die onbewust opgeslagen gegevens kunnen tot problemen leiden. Onder hypnose kun je beter omgaan met je gevoel. Onder hypnose is het gevoel de baas over het denken en dat kan voor veel opluchting en bevrijding zorgen.

Door middel van hypnotherapie kunnen blokkades opgeruimd worden, pijn verwerkt worden en persoonlijke ontwikkelingen gestimuleerd worden.

Hypnotherapie wordt vaak gezien als een alternatieve vorm van hulpverlening. Dat is waarschijnlijk ook de reden waarom deze vorm van therapie onder mannen minder populair is dan onder vrouwen. Toch zijn er steeds meer mannen die zich tot deze meer alternatieve vorm van hulpverlening richten. Hypnotherapie breidt zich ook steeds verder uit. Er komen nieuwe manieren bij en de bestaande manieren worden verbeterd en bijgesteld.

Het leek me een hocus-pocus manier, maar ik hoorde toch veel goede verhalen en heb met tot een hypnotherapeut gericht. Het is verbazend hoe je onder hypnose de ervaringen eindelijk onder ogen kunt zien. Het heeft mij voor een belangrijk deel op weg geholpen.

3.8.5 Lichaamsgerichte therapie

In het Nederlandse reguliere hulpverleningscircuit is het niet gebruikelijk te werken met lichaamsgerichte technieken. Praten, denken en reflectie staan centraal, niet het werken met het lichaam.^{xxxvi}

In de Verenigde Staten wordt echter al vele jaren gebruik gemaakt van een combinatie van verbale en lichaamsgerichte therapie.

Elk fysiektrauma gaat in het lichaam zitten, het leeft door in je lijf. Tomms en Connors noemen dit “spiergeheugen”. De emoties die in het lichaam opgesloten liggen, kan de cliënt via aanraken weer oproepen en transformeren. Zeker in het geval van dissociatie moet het lichaam alle klappen opvangen.

Lichaamsgerichte therapie werkt meestal in verschillende thema’s zoals vertrouwen, seksualiteit, overdracht en tegenoverdracht en grenzen respecteren. Deze thema’s verdienen extra aandacht bij het lijfwerk. Het risico van grensoverschrijdingen, misbruik van machtspositie en seksueel misbruik zijn bij lichaamsgericht werken veel groter dan bij verbale vormen van therapie. Maar boven dat heeft lichaamsgerichte therapie ook voordelen namelijk:

- Aanraken geeft nieuwe en verrassende informatie en dat kan inzicht geven;
- De pijn is van vroeger, maar (het lichaam van) de cliënt voelt het als recent;
- Lijfwerk leert de cliënt grenzen te stellen;
- Het kan het lichaamsbeeld van de cliënt verbeteren;
- Het bevordert de ontspanning;
- Het legt de link met het kind van binnen. Het kind wil de pijn voelen, maar de volwassene laat dat niet toe;

Ik had het gevoel dat die man mijn lijf nog steeds in zijn bezit had. Als volwassen man lijkt mijn lijf precies op dat van hem toen. Dat zat me zo in de weg dat ik een lichaamsgerichte therapie ben gaan volgen. Het was belangrijk om mijn eigen lichaam weer te waarderen.

Het is voor mij niet mogelijk te zeggen of één van deze vormen van hulpverlening beter is als de ander. Zoals ik al eerder zei, zal het afhangen van de individuele situatie en hulpvraag van de man. Er kan gekozen worden voor één methode, maar het is ook heel goed mogelijk om voor een combinatie te kiezen. Bijvoorbeeld de combinatie psychotherapie en lichaamsgerichte therapie. Deze combinatie blijkt in de Verenigde Staten hele goede resultaten te geven. En ook in Nederland gaan hulpverleners zich steeds meer richten op deze combinatie van hulpverleners.

Ook moet er bij de keuze van hulpverleningsmethode rekening gehouden worden met de fase waarin de man op dat moment verkeert. Groepswork blijkt een heel goede methode, maar is meestal pas aan te raden als de man de eerst enkele individuele gesprekken heeft gehad.

3.8.6 Hulpverleningsinstanties

De bovengenoemde hulpverleningsmethoden worden over het algemeen niet door het Algemeen Maatschappelijk Werk aangeboden. Het is dan ook de taak van het Algemeen Maatschappelijk Werk de mannen op een efficiënte manier te verwijzen naar een instantie die de man kan helpen op de manier die het best bij hem past. Maar waar krijgt hij die hulp?

Over het algemeen biedt het Riagg in iedere regio een breed pakket van psychotherapie. Ook praatgroepen worden vaak door het Riagg georganiseerd.

Voor zelfhulp zullen mannen contact moeten zoeken met stichtingen en organisaties. Zij organiseren vaak zelfhulpgroepen. En ook op internet zijn mogelijkheden voor zelfhulp.

De hypnotherapie wordt soms aangeboden door het Riagg, maar wordt over het algemeen uitgevoerd door zelfstandig werkende psychologen of psychiaters. Het is belangrijk dat je bij het inschakelen van een zelfstandig werkende hulpverlener altijd nagaat dat hij is aangesloten bij een erkende beroepsvereniging, dit om problemen te voorkomen.

De lichaamsgerichte therapie is op dit moment in Nederland erg schaars. Het wordt dus ook niet in alle regio's aangeboden. Het is echter wel in opkomst en steeds meer hulpverleners van het Riagg interesseren zich voor deze vorm van hulpverlening.^{xxxvii}

3.9 Conclusie

Hoewel seksueel misbruik onder mannen steeds verder uit de taboesfeer wordt gehaald, zijn er nog geen specifieke methodieken ontwikkeld. Hulpverleners weten nog te vaak niet wat ze met het verhaal van een seksueel misbruikte man aan moeten, laat staan dat ze weten op welke manier ze hulp kunnen bieden.

Omdat het Algemeen Maatschappelijk Werk een eerstelijns hulpverleningsinstantie is, komen mannen in eerste instantie vaak bij het Algemeen Maatschappelijk Werk terecht. Gezien de taken en mogelijkheden van deze instelling zullen zij in de meeste gevallen moeten verwijzen. Dit levert weer problemen op omdat mannen eindelijk hun verhaal durven te vertellen en vaak veel moeite hebben om dat bij een volgende hulpverlener weer te doen. Dit vooral uit angst om van het kastje naar de muur gestuurd te worden, maar ook vaak nog uit schaamte voor hun situatie. En wat moet je dan als Algemeen Maatschappelijk Werker? Houdt je deze man in behandeling of ga je toch verwijzen? En hoe doe je dat dan?

Op die vragen kan ik vanuit de literatuur geen antwoord geven. Verschillende hulpverleners geven hierop verschillende antwoorden. De Algemeen Maatschappelijk Werkers zeggen echter allemaal hetzelfde; zij zetten de hulpverlening door. En ook de mannen die ik gesproken heb zeggen dat je als Algemeen Maatschappelijk Werker moet proberen de hulpverlening door te zetten, net zolang totdat de man het aan durft om meer de diepte in te gaan bij een andere vorm van hulpverlening.

4. Conclusies en aanbevelingen

In deze scriptie heb ik geprobeerd een antwoord te vinden op de vraag zoals ik die in de inleiding als probleemstelling heb geformuleerd:

“Welke functie heeft het Algemeen Maatschappelijk Werk in de hulpverlening aan mannen van 21 – 50 jaar, die op de leeftijd van 0 – 16 jaar seksueel misbruikt zijn.”

4.1 Conclusies

Ik ben door het bestuderen van de literatuur en de gesprekken die ik met slachtoffers en hulpverleners heb gehouden tot de volgende conclusies gekomen:

- *Seksueel misbruik bij mannen komt voor; al meer dan tien jaar komt dit onderwerp steeds vaker in beeld. Zowel in de populaire als in de vakpers. De informatie beperkt zich echter tot nu toe vaak alleen nog tot het bestaan van het seksueel misbruik bij mannen, de gevolgen van het seksueel misbruik en de aantallen. Bovendien zijn de uitkomsten van verschillende onderzoeken op dit gebied ook erg verschillend. Het aantal seksueel misbruikte mannen in Nederland is waarschijnlijk één op de twintig, maar de gegevens uit de onderzoeken lopen uiteen van 1.5 tot 23%.*
- *De gevolgen die het seksueel misbruik heeft op de man is sterk afhankelijk van verschillende factoren; zoals de aard van het misbruik, de duur van het misbruik en de leeftijd waarop het misbruik plaats heeft gevonden. In de meeste gevallen kan echter gesproken worden over een trauma.*
- *Informatie over hulpverlening in Nederland aan seksueel misbruikte mannen is erg schaars; de Verenigde Staten loopt op dit gebied erg voor op ons en wat dat betreft kunnen we daar zeker een voorbeeld aan nemen. Amerikaanse onderzoeken waaien over naar ons land en ook hulpverleningsmethoden die daar al verschillende jaren goede resultaten opleveren, zoals de lichaamsgerichte therapie, komen nu mondjesmaat deze kant opgewaaid.*
- *Niet alleen in onze maatschappij, maar ook binnen de hulpverlening is seksueel misbruik van mannen vaak nog steeds een taboe; hoewel steeds meer individuele hulpverleners zich verdiepen in seksueel misbruikte mannen, zijn grote groepen hulpverleners niet op de hoogte van de omvang van dit probleem. Omdat hulpverleners het probleem niet kennen, zullen zij het ook minder snel signaleren. En als een man zijn verhaal durft te vertellen stuit hij vaak op onbegrip en onmacht. Die onmacht is voor sommige mannen een reden om de hulpverlening voor eens en altijd de rug toe te keren. Het ontbreken van een overzichtelijke sociale kaart voor hulpverlening aan seksueel misbruikte mannen werkt dit effect nog eens in de hand.*
- *Om de hulpverlening aan seksueel misbruikte mannen te verbeteren hebben we geen standaard methodieken nodig, maar wel handvatten; handvatten met betrekking tot de basishouding van de hulpverlener. Eigen vaardigheden en grenzen van de hulpverlener zijn daarin belangrijke punten. Het bespreekbaar kunnen maken van seksueel misbruik blijkt in de praktijk vaak moeilijker dan het lijkt en dat vraagt oefening. Iedere hulpverlener zal daarin op zoek moeten gaan naar zijn eigen manier.*

- *Het Algemeen Maatschappelijk Werk wordt als eerstelijns hulpverleningsinstantie vaak benadert door seksueel misbruikte mannen; door de laagdrempeligheid van de eerstelijns hulpverlening komen seksueel misbruikte mannen vaak met een informatieve vraag bij het Algemeen Maatschappelijk Werk terecht.*
- *De belangrijkste taken van het Algemeen Maatschappelijk Werk in de hulpverlening aan seksueel misbruikte mannen zijn het signaleren en verwijzen; over het algemeen genomen zal het Algemeen Maatschappelijk Werk niet de instantie zijn die direct hulp kan verlenen. Traumatische ervaringen vragen specifiekere zorg. Het is aan de Algemeen Maatschappelijk Werker het seksueel misbruik te signaleren en de man te verwijzen naar de hulpverlener of instantie die hem het beste kan helpen, die het beste aansluit op zijn wensen.*
- *Algemeen Maatschappelijk Werkers krijgen vaak met mannen te maken die voor het eerst hun verhaal vertellen aan de Algemeen Maatschappelijk Werker en die vervolgens niet doorverwezen wil worden; dit zorgt voor een groot dilemma. Wat moet je als maatschappelijk werker in deze situatie doen? Ik vind dat je als maatschappelijk werker in dit geval de hulpverlening waar mogelijk door moet zetten. Hierbij de kerntaken van Holstvoogd in de gaten blijven houden, kan ervoor zorgen dat je als maatschappelijk werker uiteindelijk toch een belangrijke bijdrage levert aan het proces dat een man in deze situatie doorloopt. In een later stadium van de hulpverlener zou het zelfs zo kunnen zijn dat de man zijn vertrouwen in de mensen, in hulpverleners hervindt en wel doorverwezen durft te worden.*
- *Instanties om naar toe te verwijzen zijn te vaak nog afwezig; het Riagg neemt op dit moment steeds meer verantwoordelijkheid wat betreft hulpverlening aan seksueel misbruikte mannen, maar gezien de lange wachtlijsten die het Riagg vaak heeft, is dit nog geen ideale oplossing.*
- *Hulpverleners en instanties werken individueel; dat maakt het moeilijker om tot een goede verwijzing of hulpverlening te komen. De krachten van verschillende instellingen en hulpverleners bundelen lijkt noodzakelijk om de hulpverlening aan seksueel misbruikte mannen te verbeteren en te ontwikkelen.*

4.2 Aanbevelingen

Aan de hand van deze conclusies wil ik de volgende aanbevelingen doen:

- Niet alleen de aantallen en de gevolgen van seksueel misbruik bij mannen moet onder de aandacht gebracht worden. Met name ook de hulpverleningsmogelijkheden moeten meer bekendheid krijgen. Onderzoek naar (nieuwe) hulpverleningsvormen voor seksueel misbruikte mannen kan hierbij ondersteunend werken.
- Het taboe op seksueel misbruik van jongens en mannen moet verder doorbroken worden. De huidige literatuur en het bestaande documentatiemateriaal wordt meestal alleen gelezen en opgevraagd door slachtoffers en geïnteresseerde hulpverleners. Maatschappelijk gezien kan er gewerkt worden aan erkenning van mannelijke slachtoffers als de populaire pers meer aandacht schenkt aan dit onderwerp. Hulpverleners zullen daarin het voortouw moeten nemen.

- De basishouding van de hulpverlener is erg belangrijk bij het signaleren en behandelen van seksueel misbruik bij mannen. Hieraan zal structureel meer aandacht besteed moeten worden bij hulpverleners. Dat begint al op de scholen waar hulpverleners opgeleid worden, maar ook deskundigheidsbevordering zal gericht kunnen worden op het bespreekbaar maken van seksueel misbruik.
- Om tot een overzichtelijk hulpverleningsaanbod te komen, moet er een sociale kaart gemaakt worden ten behoeve van seksueel misbruikte mannen. Deze kaart geeft de hulpverlener en cliënt duidelijkheid.

4.2.1 Aanbevelingen aan het Algemeen Maatschappelijk Werk

- Hulpverlening aan seksueel misbruikte mannen zou in het beleid van het Algemeen Maatschappelijk Werk moeten worden opgenomen. Voor de hulpverleners moet het duidelijk zijn wat hun taken en verantwoordelijkheden zijn ten aanzien van seksueel misbruikte mannen die hulpvragen.
- Algemeen Maatschappelijk Werkers zouden kennis moeten hebben van de problematiek en signalen die seksueel misbruikte mannen afgeven om zo de signaleringstaak beter uit te kunnen voeren.
- Vragen naar ervaringen van seksueel misbruik zou standaard in het intakegesprek voor mannen en vrouwen opgenomen moeten worden om zo aan te geven dat er altijd over gesproken kan worden
- Het Algemeen Maatschappelijk Werk zal samenwerkingsverbanden aan moeten gaan met ander hulpverleners en instanties om tot een breder hulpverleningsaanbod te komen en de verwijzende taak kracht bij te zetten.
- De sociale kaart voor seksueel misbruikte mannen zou op iedere instelling voor Algemeen Maatschappelijk Werk, voor iedere medewerker toegankelijk moeten zijn.

Nawoord

Tijdens het werken aan mijn scriptie heb ik me verdiept in veel literatuur. Literatuur over seksueel misbruik bij mannen en literatuur over hulpverlening. Ik heb boeken en artikelen gelezen. Ik heb documentaires gekeken en internet bezocht. Daarnaast heb ik ook verhalen kunnen horen en kunnen laten vertellen. Verhalen die de me interesseerden, die me verbaasden, me ontroerden, maar die me vooral veel hebben geleerd.

Wat mij het meest heeft beziggehouden is dat seksueel misbruik bij mannen zo veel voorkomt, maar dat er relatief weinig aan dit onderwerp wordt gedaan. Ik heb me verbaasd over de hoeveelheid literatuur die ik heb kunnen vinden, maar ik heb me vooral verbaasd over hoeveel die literatuur allemaal op elkaar leek. Het ging allemaal over percentages en gevolgen. Literatuur over hulpverlening aan seksueel misbruikte mannen is minimaal en vooral moeilijk te vinden. Dit heeft veel vragen bij mij opgeroepen. Want hoe kan het dat als er zoveel over bekend is, we weten dat het zoveel voorkomt, dat er dan in mijn ogen maar zo weinig mee gedaan wordt?

Een verklaring voor deze vraag is moeilijk te vinden denk ik. Voor mezelf kan ik hem deels verklaren vanuit het taboe dat blijkbaar nog steeds op dit onderwerp drukt. Hierdoor is het ook voor hulpverleners vaak nog moeilijk om seksueel misbruik bespreekbaar te maken. Zeker als het gaat om mannen als slachtoffer. Bovendien hebben hulpverleners een druk bezette agenda. Hulpverleningsmethoden voor seksueel misbruikte mannen vragen tijd en bijzondere aandacht. Iets waarvoor maar heel weinig hulpverleners tijd vrij willen maken.

Het heeft mij verbaasd hoe weinig mensen op de hoogte zijn van het begrip seksueel misbruikte mannen. Als ik mensen vertelde over mijn onderwerp voor mijn scriptie reageerden ze vrijwel allemaal: “Maar dat komt toch helemaal niet zo vaak voor?” Als ik ze dan vertelde dat er in Nederland uitgegaan wordt van één op de twintig mannen, dan schrokken ze toch wel even terug. Eén op de twintig: vrijwel iedereen kent twintig mannen of meer. Eén van die mannen kan een slachtoffer zijn van seksueel misbruik.

Dit alles doet mij beseffen dat er nog steeds meer aandacht moet komen voor dit onderwerp. Er wordt te lang stil gestaan bij het bestaan en te weinig aandacht besteedt aan hulpverlening. Het taboe moet verkleind worden om de situatie werkelijk te kunnen veranderen. Ik hoop dat anderen door het lezen van mijn scriptie dit ook gaan beseffen. Ikzelf ben er in ieder geval een stuk bewuster door geworden en dat komt ten goede aan mijn werk.

Literatuurlijst

- J. Beelen Mannen, verslaving en seksueel misbruik
Utrecht, 1995
- J. Beelen Methodiek, groepswork, seksualiteit
Verslag van drie studiemiddagen over mannelijke
cliënten met seksueel misbruik ervaringen
Utrecht, 1996
- Marijke ter Berge Opereren op de keukentafel
Oldenzaal, 1995
- Roel Bouwkamp, Sjeff de Vries Handboek psychosociale therapie
Utrecht, 1992
- Jos van den Broek Er zijn geen namen voor
Utrecht, 1991
- M. Delfos Blijf van me af
Harlekijn, 1995
- Sietske Dijkstra Bij stukjes en Beetjes
Utrecht, 1996
- Sietske Dijkstra Met vallen en opstaan
Delft, 2000
- Ton van Elst Werken met mannengroepen
Utrecht, 1999
- R.R. Ganzevoort Geschonden lichaam
Zoetermeer, 2000
- Will van Genugten Seksespecifiek hulpverleners
Baarn, 1995
- Trydy van Gils Verlies en rouw
Baarn, 1998
- N. Gloer Verlorene Kindheit: Jungen als Opfer sexueller
Gewalt
München, 1990
- J.C. Gonsiorek Male sexual abuse: a trigoly of intervention
strategies
Londen, 1994
- C. Hoefnagels Jongens kijken wel uit om erover te praten
Utrecht, 1992

Ruud Holstvoogd	<u>Maatschappelijk werk in kerntaken</u> Houten, 1995
Rob Hondskerk, Els Kok, Renate Baardse	<u>Een geheim teveel</u> Dordrecht, 1997
Jim Hopper	<u>Sexual Abuse of Males</u> Canada, 1996
Jim Hopper	Sexual Abuse of Males <u>http://www.jimhopper.com</u> 30 januari 2002
Jack van der Loo	<u>Mannen en intake</u> Utrecht, 1997
NFVG	<u>Het overkomt altijd een ander</u> Videoband uitzending op RTL 4 15-02-1998
MO groep	“Visiedebat AMW” <u>Vangnet</u> Februari 2002
Ruud Pruijzers	<u>http://www.lotgenoten-incest-slachtoffers.nl</u>
Kees Reijn	<u>Praktijkinformatie</u> <u>http://www.keesreijn.kredo.nl/hypno.html</u>
Peter John Schouten	<u>Training en begeleiding</u> <u>http://www.pjschouten.com/smm/kopsmm.htm</u>
SOMAN	<u>Mannelijke cliënten met seksueel misbruik</u> <u>ervaringen</u> Utrecht, 1994
SOMAN	<u>Hulpverlening aan mannelijke slachtoffers van</u> <u>seksueel geweld</u> Utrecht, 1991
Stichting Ambulante Fiom, Joop Beelen en André Lubbers	<u>Uit de schaduw</u> 's Hertogenbosch 2001
Bas Timmers	“Misbruikt door een priester” <u>Zwolsche Courant</u> 22 september 2001
TransAct	<u>Aan den lijve</u> Utrecht 1996

- TransAct Hulpverlening aan jongens;
Een seksespecifieke benadering
Utrecht, 1993
- TransAct “werken met mannen”
Nieuwsbrief
December 2001
- TransAct Seksueel misbruikte jongens
Utrecht, 2000
- TransAct “Jongens als slachtoffer van seksueel misbruik”
Teksten studiemiddagen jeugdhulpverlening
Utrecht, 1992
- TransAct Informatiewijzer
www.transact.nl

Notenlijst

- ⁱ Stichting Ambulante Fiom *Uit de schaduw*
's Hertogenbosch 2001; blz. 5
- ⁱⁱ Jos van den Broek *Er zijn geen namen voor*
Utrecht 1991; blz. 21
- ⁱⁱⁱ Jos van den Broek a.w blz. 21
- ^{iv} Jos van den Broek a..w blz 20
- ^v Jos van den Broek a.w blz. 21
- ^{vi} Jos van den Broek a.w blz. 22
- ^{vii} Jos van den Broek a.w blz. 21
- ^{viii} Jos van den Broek a.w blz. 34
- ^{ix} Hunter Geciteerd uit interne publicatie van TransAct
Utrecht 1990
- ^x J. van der Loo *Mannen en intake*
Utrecht 1997
- ^{xi} Sietske Dijkstra *Bij stukjes en beetjes*
Utrecht 1996; blz. 16
- ^{xii} Sietske Dijkstra a.w blz. 18
- ^{xiii} Sietske Dijkstra a.w blz. 18
- ^{xiv} Schoenmaker geciteerd uit interne publicatie van TransAct
Utrecht 1991
- ^{xv} Heinsius blz. 21
1989
- ^{xvi} Stichting Ambulante Fiom a.w blz. 15
- ^{xvii} SOMAN *Hulpverlening aan mannelijke slachtoffers van seksueel geweld*
Utrecht 1991; blz. 17
- ^{xviii} SOMAN a.w blz.16
- ^{xix} SOMAN a.w blz.15
- ^{xx} Sietske Dijkstra a.w blz. 17
- ^{xxi} Cremer Geciteerd uit interne publicatie van TransAct
Utrecht 1995
- ^{xxii} Jos van de Broek a.w blz. 95
- ^{xxiii} Sietske Dijkstra a.w blz.161
- ^{xxiv} Ruud Holstvoogd *Maatschappelijk werk in kerntaken*
Houten 1995; blz. 10
- ^{xxv} www.psychotherapie.nl 2002
- ^{xxvi} Holstvoogd a.w blz. 10
- ^{xxvii} Van der Hart Geciteerd uit interne publicatie van TransAct
1995
- ^{xxviii} Sietske Dijkstra a.w blz. 20
- ^{xxix} MO groep *Vangnet visiedebat AMW*
1 februari 2002; blz. 4
- ^{xxx} J. Beelen *Signaleren en bespreekbaar maken van seksueel misbruik*
ervaringen bij jongens
Utrecht 1993
- ^{xxx1} R. van Outsem *Houding van de hulpverlener: knelpunten en kwaliteiten*
Utrecht 1992; blz. 45
- ^{xxxii} SOMAN/J. Beelen 1991 a.w blz.18
- ^{xxxiii} Nicolai 1990 blz. 22
- ^{xxxiv} SOMAN 1991 a.w blz. 26
- ^{xxxv} <http://www.keesreijn.kredo.nl> 1 5-5-2002
- ^{xxxvi} SOMAN 1991 a.w blz. 21

Bijlage 1

Om deze scriptie te kunnen schrijven heb ik interviews gehouden met verschillende hulpverleners. Zij hebben allemaal ervaring in het werken met mannelijke slachtoffers van seksueel misbruik.

Om met zoveel mogelijk hulpverleners in contact te komen heb ik op het internet gezocht en zo kwam ik een aantal sites tegen van hulpverleners en ik ben zo vrij geweest hen te mailen en een aantal vragen te stellen. Andere hulpverleners heb ik persoonlijk of telefonisch gesproken.

Omdat mijn manier van vragen stellen zo verschillend was, en ik geen vaste vragenlijst heb gebruikt, is het voor mij niet mogelijk om alle interviews letterlijk uit te werken. In deze bijlage zal ik wel de in (in mijn ogen) belangrijkste stukken eruit halen.

Werken met seksueel misbruikte mannen in het algemeen

Wat duidelijk naar voren komt in de gesprekken is dat er veel verschil is in ervaring met het werken met mannen met seksueel misbruik ervaringen.

Sommige hulpverleners krijgen een enkele keer een man in hun praktijk die in zijn jeugd seksueel misbruikt is, terwijl andere hulpverleners meer met seksueel misbruikte mannen dan vrouwen werken. Andere hulpverleners organiseren speciale bijeenkomsten, praatgroepen of weekenden voor seksueel misbruikte mannen.

Het verschil in ervaring uit zich ook in een verschillende manier van werken. Hulpverleners die minder te maken krijgen met deze problematiek voelen zich vaak nog onzeker over hun eigen handelen. Die onzekerheid kan de hulpverlening in de weg staan. Ze geven namelijk aan dat zij tijdens de gesprekken of sessies zo met zichzelf bezig zijn dat ze zich niet volledig kunnen richten op de hulpverlening. Hulpverleners die zich meer bezighouden met deze problematiek voelen zich zekerder en hebben duidelijke opvattingen over hulpverleningsmethoden. Deze methoden onderling verschillen erg veel. De ene hulpverlener vindt gesprekken voldoende, terwijl anderen zich veel meer richten op expressietherapie. Alle hulpverleners zijn het erover eens dat er meer aandacht moet komen voor dit onderwerp.

Begeleiding van seksueel misbruikte mannen

De verschillende hulpverleners pakken de begeleiding van seksueel misbruikte mannen verschillend op. Bij algemeen maatschappelijk werkers hoorde ik vaak het woord eclecticisch vallen. Dit houdt in dat er niet volgens De verschillende hulpverleners pakken de begeleiding van seksueel misbruikte mannen verschillend op. Bij algemeen maatschappelijk werkers hoorde ik vaak het woord eclecticisch vallen. Dit houdt in dat er niet volgens één vaste methodiek wordt gewerkt, maar stukjes uit verschillende methodieken worden gebruikt. Een eclecticische aanpak is niet gebonden aan een bepaalde manier van werken en er kan een keuze per persoon, per situatie gemaakt worden. Vertrouwen en duidelijkheid worden door alle hulpverleners genoemd als basis voor een “goede” hulpverlening.

Andere hulpverleners (met name medewerkers van een FIOM) vinden dat seksespecifieke hulpverlening noodzakelijk is. Zij pleiten ervoor dat mannen begeleid worden door mannelijke hulpverleners. Zij wijzen echter wel op het probleem dat Nederland een tekort heeft aan mannelijke hulpverleners. Om die reden zouden er ook vrouwen opgeleid moeten worden om mannen op een seksespecifieke manier te begeleiden.

Homogene groepen worden door verschillende hulpverleners ook gezien als zeer effectief. De herkenning die mannen in deze groepen vinden is een belangrijke stap volgens deze hulpverleners. Maar ook lijfwerk en expressietherapie krijgen van verschillende hulpverleners bijzondere aandacht. Kees Reijn is een hypnotherapeut en zegt over zijn manier van werken: *“Hypnotherapie (en daarbinnen bijvoorbeeld regressietherapie of het werken met bepaalde delen van een persoonlijkheid) is een werkbare methodiek, zij het dat het moet zijn ingebed in een zorgvuldige aanpak van erkenning van de persoon en ruimte voor het eigen verhaal. Nou is dat bij de toepassing van hypnotherapie altijd wel het geval, maar vanuit mijn praktijk merk ik dat juist in dit soort gevallen een voorbereidende periode van gesprekstherapie nodig is.”*

Wensen van de hulpverleners

Ik heb aan de hulpverleners gevraagd wat zij belangrijk vinden in de hulpverlening aan seksueel misbruikte mannen en waar volgens hen nog extra aandacht aan besteedt moet worden. Daar kwamen de volgende punten uit:

- Meer kennis bij hulpverleners door meer deskundigheidsbevordering op dit gebied;
- Taboedoorbreking door meer aandacht van de media; op dit moment is de literatuur die verschijnt niet toegankelijk voor iedereen. De informatie die in de populaire pers verschijnt is summier en vaak niet erg informatief. Hier moet meer aandacht voor komen;
- Lijfwerk moet een prominentere plaats innemen in de hulpverlening aan seksueel misbruikte mannen; de scheiding tussen “praat therapie” en “alternatieve therapie” moet minder definitief getrokken worden. Een samenwerking van deze beiden methoden kan erg effectief zijn.

Bijlage II

Aan alleen interviews met hulpverleners vond ik dat ik niet genoeg had om deze scriptie met praktijksituaties te kunnen ondersteunen. Om die reden heb ik ook contact gezocht met mannen die mij hun verhaal over seksueel misbruik wilde vertellen.

Ik was bang dat het moeilijk zou zijn om contact te leggen met mannen met dergelijke ervaringen. En als het contact leggen al lukte vreesde ik dat ze mij hun verhaal niet wilde vertellen. Ik vond het opvallend hoe enthousiast de mannen reageerden op mijn onderwerp en hoe bereidwillig ze waren mij te helpen. In het totaal heb ik twaalf mannen gesproken die mij hun verhaal wilden vertellen. De meeste van deze mannen willen graag anoniem blijven. Om die reden heb ik ervoor gekozen alle mannen anoniem te vermelden in deze scriptie.

Ook voor de verhalen van de mannen geldt, dat ik geen vaste vragenlijst heb gebruikt. De verhalen van de mannen zijn zo ingrijpend dat ik het niet gepast vond deze via een vaste vragenlijst te laten vertellen. Ik heb echter wel geprobeerd in alle gesprekken de gevolgen van het misbruik duidelijk te krijgen en ervaringen met hulpverlening bespreekbaar te maken. Vooral dat laatste was erg belangrijk om mijn uiteindelijke vraag te kunnen beantwoorden.

De gesprekken die ik met de mannen gevoerd heb, variëren van een half uur tot drie uur. Enkele mannen heb ik alleen via de telefoon en e-mail gesproken, de anderen heb ik persoonlijk ontmoet. De leeftijd van de mannen varieert van 22 tot 49 jaar.

Ik zal niet alle gesprekken uitwerken, ik zal wel de kernpunten eruit halen en in deze bijlage verwerken.

De invloed van het misbruik op de rest van je leven.

Ik vond het opvallend dat de mannen de invloed van het seksueel misbruik op de rest van hun leven eigenlijk allemaal als toonaangevend benoemen. Door het seksueel misbruik zijn zij voor een belangrijk deel gevormd tot wie ze nu zijn. In moeilijke periodes van hun leven grijpen ze bijna allemaal terug op oude gewoontes en overlevingsmechanismen die ze zich tijdens het misbruik eigen gemaakt hebben. Dissociatie is daar een belangrijk voorbeeld van. Op mijn vraag of ze het misbruik verwerkt hebben reageren ze verschillend namelijk:

“ Ik heb het verwerkt, maar niet weggewerkt, zoiets vergeet je nooit en zal altijd deel uit maken van mijn leven. Maar ik heb het wel een plekje kunnen geven en het heeft niet meer de invloed op mijn leven die het had.”

“ Zoiets kan je nooit verwerken. Iedere keer als ik denk dat ik het verwerkt heb, gebeurt er weer iets waardoor ik volledig uit het veld geslagen wordt.”

Ik heb ook geprobeerd de verschillende gevolgen aan de hand van de aard van het misbruik duidelijk te krijgen. Dat bleek moeilijk te zijn. Want hoewel de mannen mij wel hun verhaal wilden vertellen, waren zij voornamelijk gericht op de gevolgen en de ervaringen met hulpverlening. Teruggaan naar het misbruik was voor de meeste mannen bezwaarlijk. Eén man zei daarover:

“ Ik ga je heus die vieze, gore, smerige details niet vertellen, die zal ik je besparen. Bovendien dat is geweest en nu leef ik met de gevolgen die daaruit voort zijn gekomen.”

Ervaringen met de hulpverlening

Alle mannen die ik heb geïnterviewd zijn uiteindelijk in het hulpverleningscircuit terechtgekomen. De ervaringen die zij hiermee hebben zijn echter heel verschillend. Met name de eerste contacten met de hulpverlening vielen vaak tegen. Daarbij wil ik opmerken dat vrijwel alle mannen die ik geïnterviewd heb, hun vertrouwen in mensen door het misbruik verloren zijn. Door negatieve ervaringen met de hulpverlening, verloren zij ook nog eens het vertrouwen in de hulpverleners. Ik verwacht dat ik nu de mannen gesproken heb, die de kracht hebben gevonden zich nogmaals tot de hulpverlening te richten, maar dat er ook een heleboel mannen zijn die voor altijd de rug naar de hulpverlening hebben gekeerd.

De mannen werden niet geloofd, hulpverleners negeerden het seksueel misbruik omdat ze er zelf niet over konden praten. Eén man vertelde mij dat de hulpverlener in tranen uitbarstte.

Lotgenotencontact is voor veel mannen belangrijk geweest. Ze hadden in eerste instantie bijna allemaal het gevoel dat zij de enige waren die dit hadden meegemaakt. Door in homogene groepen te merken dat zij er niet alleen voor stonden, heeft veel mannen weer kracht gegeven.

Eén man zegt genoeg gehad te hebben aan de gesprekken met een algemeen maatschappelijk werker, de anderen hebben allemaal hulp gehad van therapeuten in verschillende vormen. Gedragstherapie, lijfwerk, hypnotherapie, groepswork en psychotherapie. Opvallend vind ik ook dat bijna alle mannen verschillende keren in de hulpverlening zijn teruggekomen, maar dan bij een andere vorm. Na persoonlijke gesprekken, zochten ze hulp bij een groep of een expressietherapeut.

Van de twaalf mannen die ik gesproken heb, zijn er drie tevreden over de geboden hulpverlening. De anderen vinden dat ze te lang hebben moeten zoeken en dat hulpverleners te weinig aandacht hadden voor het seksueel misbruik. Ze vinden allemaal dat er meer aandacht moet komen voor seksueel misbruik van jongens en mannen.

Citaten over de hulpverlening zijn terug te vinden in hoofdstuk 3.

Dit is in een notendop wat ik met de mannen heb besproken. Ik heb geprobeerd de kern samen te vatten. Door mijn hele verslag heen zijn citaten te vinden van mannen die ik gesproken heb.